

STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA
PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH
GMINY GÓROWO IŁAWECKIE.
NA LATA 2021-2027

Spis treści

Wstęp.....	3
1. Diagnoza sytuacji społecznej.....	5
1.1. Ogólna charakterystyka gminy.....	5
1.2. Procesy demograficzne.....	6
1.3. Gospodarka i rynek pracy.....	10
1.4. Zasoby i warunki mieszkaniowe.....	13
1.5. Dominujące problemy Gminy w ujęciu pomocy społecznej.....	14
1.6. Dostępność usług społecznych.....	17
1.7. Aktywność społeczna mieszkańców.....	19
2. Sytuacja wybranych grup społecznych w Gminie Górowo Iławeckie.....	21
2.1. Osoby starsze, niepełnosprawne i chorujące.....	21
2.2. Rodziny.....	24
2.3. Osoby bezrobotne i bierne zawodowo.....	27
2.4. Osoby uzależnione.....	29
3. Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią.....	31
4. Programowanie wdrażania Strategii.....	35
4.1. Kontekst prawny Strategii.....	35
4.2. Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi i programowymi.....	37
4.3. Cele strategiczne i kierunki działań.....	42
4.4. Zarządzanie realizacją strategii.....	48
4.5. Aktualizacja Strategii.....	49
4.6. Monitoring Strategii.....	49
5. Ramy finansowe.....	52
Spis tabel.....	55
Spis rysunków.....	55
Spis wykresów.....	55

Wstęp.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych stanowi wyraz lokalnej polityki społecznej. W szerokim znaczeniu jest to działalność zmierzająca do poprawiania standardów życia wszystkich mieszkańców wspólnoty samorządowej, a nie tylko osób i grup zagrożonych bądź dotkniętych wykluczeniem społecznym ze względu na bariery i trudności życiowe oraz ograniczone możliwości i utrudniony dostęp do usług społecznych. Tak rozumiana polityka społeczna obejmuje zagadnienia z dziedziny zatrudnienia, edukacji, kultury, wypoczynku, ochrony zdrowia oraz zabezpieczenia potrzeb materialnych i mieszkaniowych. Jej odzwierciedlenie stanowi *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Górowo Iławeckie na lata 2021-2027*, która, choć umiejscowiona ściśle w zadaniach i kompetencjach samorządu gminy, odnosi się do różnych aspektów funkcjonowania społeczności lokalnej.

Proces przygotowywania Strategii w dużej mierze uwarunkowany był zaistniałą na świecie i w Polsce sytuacją epidemiologiczną. Ogłoszony w marcu 2020 roku i trwający nadal na początku 2021 roku stan pandemii Covid-19 i związane z nim ograniczenia poważnie wpłynęły na funkcjonowanie zarówno jednostek samorządu terytorialnego, jak i całego społeczeństwa. Trudno dziś prognozować, jak pandemia wpłynie długoterminowo na funkcjonowanie gminy, jednak już teraz należy wziąć pod uwagę ryzyko wystąpienia kryzysu gospodarczego, uwidocznienia skutków izolacji rodzin w postaci problemów przemocy i uzależnień, a także zagrożeń dla dzieci i młodzieży, związanych z ograniczeniami, jakie niesie ze sobą zdalna nauka i brak bezpośredniego kontaktu z rówieśnikami.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Górowo Iławeckie na lata 2021-2027 powstała w wyniku przeprowadzonej aktualizacji strategii, która obowiązywała w latach 2015-2020. Diagnoza sytuacji społeczno-ekonomicznej wskazała na aktualność założeń poprzedniego dokumentu, jednak większy nacisk położono w nim na wsparcie osób starszych i niepełnosprawnych. Aby zachować ciągłość realizowanej polityki społecznej, na podstawie przeprowadzonej diagnozy, określonej prognozy zmian w zakresie objętym Strategią oraz aktualnych uwarunkowań prawnych i programowych, dokonano rewizji celów, zaplanowanych działań, źródeł ich finansowania, harmonogramu oraz założeń i wskaźników monitoringu. W ten sposób powstał dokument adekwatny do aktualnych uwarunkowań, a jednocześnie służący realizacji spójnej polityki społecznej.

Dokument składa się z dwóch zasadniczych części: prospektywnej diagnozy sytuacji społecznej gminy oraz założeń programowych (wdrożeńowych). Pierwszy z wymienionych elementów zawiera ogólną charakterystykę gminy, analizę wybranych czynników determinujących jakość życia mieszkańców oraz dominujących problemów społecznych. Zwięźczenie stanowi prognoza zmian

w zakresie objętym Strategią. Część diagnostyczna została opracowana w oparciu o dane, których najbogatsze źródło stanowił Główny Urząd Statystyczny, w szczególności Bank Danych Lokalnych (BDL GUS). Wykorzystano również sprawozdania Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Górowie Iławeckim, Raporty o stanie gminy Górowo Iławeckie, sprawozdania z realizacji zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz sprawozdania z działalności Gminnej Komisji ds. Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, a także informacje ze stron internetowych i innych dostępnych źródeł.

Druga część strategii formułuje cele lokalnej polityki społecznej na lata 2021-2027 oraz katalog niezbędnych kierunków działań, następnie zaś wskazówki, jak skutecznie zarządzać realizacją strategii. Założenia wdrożeniowe odwołują się do współczesnych zasad i trendów w europejskiej polityce społecznej, stanowiących odpowiedź na zmiany cywilizacyjne i kulturowe.

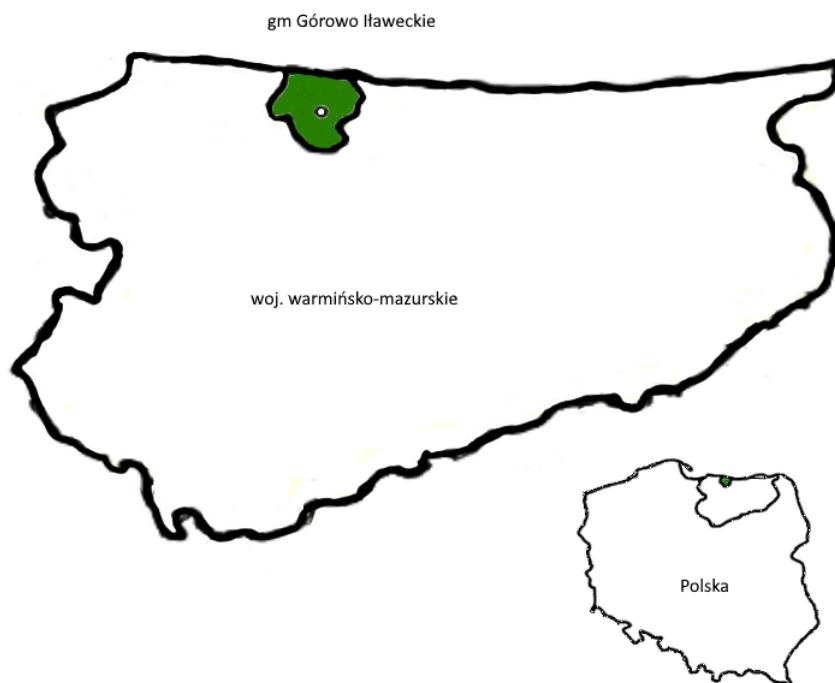
1. Diagnoza sytuacji społecznej.

1.1. Ogólna charakterystyka gminy

Gmina Górowo Iławeckie jest położona w północnej części województwa warmińsko-mazurskiego, w powiecie bartoszyckim. Od wschodu graniczy z gminą Bartoszyce, od południa z gminami Lidzbark Warmiński i Pieniężno, od zachodu sąsiaduje z gminą Lelkowo, natomiast jej północną granicę stanowi granica Polski z Rosją. Cały obszar gminy liczy 415,91 km².

Charakterystyczną cechą jej układu funkcjonalno-przestrzennego jest położenie wokół miasta Górowo Iławeckie, stanowiącego siedzibę władz samorządowych gminy, jednak będącego jednocześnie odrębną gminą miejską. Odległość od siedziby UG do stolicy powiatu Bartoszyce wynosi 25 km. Wśród najbliższych położonych miast należy wskazać również Lidzbark Warmiński (22 km), Pieniężno (27 km) oraz Braniewo (53 km). Odległość do Olsztyna, stolicy Regionu, wynosi natomiast ok. 70 km. Przez gminę przebiegają dwie drogi wojewódzkie: nr 512 Pieniężno – Górowo Iławeckie – Bartoszyce – Szczurkowo oraz nr 511 od granicy państwa przez Górowo Iławeckie do Lidzbarka Warmińskiego.

Rysunek 1. Gmina Górowo Iławeckie na tle Polski i województwa warmińsko-mazurskiego

Źródło: opracowanie własne.

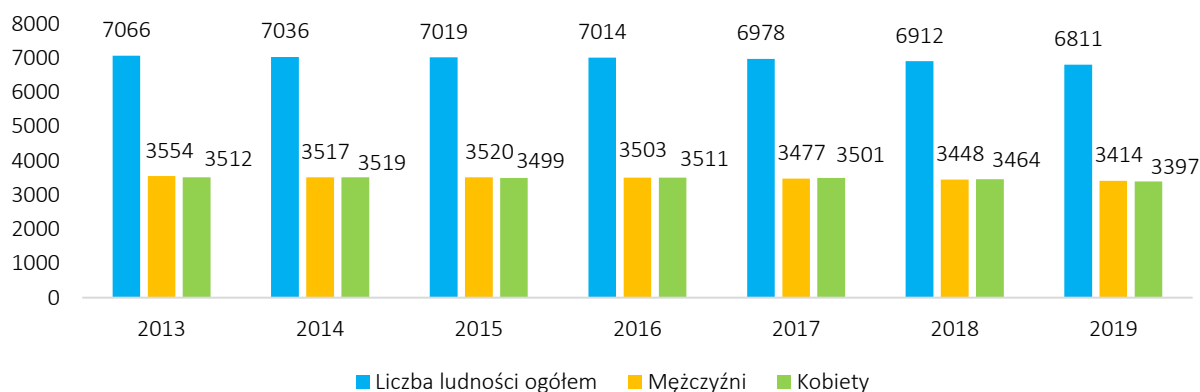
W skład gminy wchodzi 62 zamieszkałe miejscowości, zespolone w 36 sołectwach. Z bazy Rejestru Mieszkańców wynika, że na koniec 2020 roku zamieszkiwało w nich 6 789 osób. Do miejscowości najliczniejszych pod względem liczby ludności należy Kamińsk, gdzie w tym czasie było zameldowanych na pobyt stały i czasowy 878 osób oraz Kandyty liczące 555 mieszkańców. W dalszej kolejności należy wskazać Piasty Wielkie (290 osób), Pieszkowo (276 osób), Bukowiec (246 osób), Woryny (233 osoby), Sigajny (222 osoby) oraz Dwórzno (212 osób). W pozostałych miejscowościach liczba ludności nie przekracza 200 osób.

Z powyższych danych wynika, że większość miejscowości jest niewielka, w części z nich mieszka kilkanaście, a nawet kilka osób. Jest to specyficzna cecha obszarów wiejskich, w szczególności o rolniczym charakterze i peryferyjnie położonych, wynikająca m.in. z kolonijnej zabudowy oraz znaczącego odsetka obszarów przeznaczonych pod uprawę roślin bądź wypas zwierząt. Potwierdzenie tego stanowi wartość wskaźnika gęstości zaludnienia, który kształtuje się na poziomie jedynie 16 osób na km², co ma istotne znaczenie w kontekście dostępności usług społecznych.

1.2. Procesy demograficzne

W świetle danych Głównego Urzędu Statystycznego liczba ludności Gminy Górowo Iławeckie w ostatnich latach systematycznie maleje. W 2019 roku wyniosła ona 6 811 osób, co oznacza spadek w porównaniu do 2013 roku o 255 osób, czyli o 3,7%, natomiast w porównaniu do 2018 roku o 101 osób, tj. o 1,5%.

Wykres 1. Zmiany liczby ludności w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2013-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Na zmniejszanie się liczby ludności gminy wpływa zarówno wartość przyrostu naturalnego, jak i salda migracji. W latach 2013-2019 przeważały okresy z odnotowywanym ujemnym przyrostem ludności, co oznacza, że więcej osób w gminie umierało niż się rodziło. W 2019 roku przyrost naturalny ukształtował się na poziomie -11 osób, natomiast największą ujemną wartość

przyjął w 2015 roku, gdzie sięgnął -52. Corocznie natomiast odnotowywano ujemne saldo migracji, a jego wartości kształtowały się od -46 w 2014 roku do -30 w 2016 i 2019 roku. Oba te czynniki skutkują ubytkiem liczby mieszkańców.

Tabela 1. Ruch ludności w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2013-2019

Wyszczególnienie	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Urodzenia żywe	57	98	50	73	84	54	68
Zgony	68	68	102	82	65	70	79
Przyrost naturalny	-11	30	-52	-9	19	-16	-11
Zameldowania	54	59	-	71	59	78	97
Wymeldowania	94	105	-	101	100	118	127
Saldo migracji	-40	-46	-	-30	-41	-40	-30

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Struktura mieszkańców Gminy Górowo Iławeckie ze względu na płeć jest dość zrównoważona. W 2019 roku nieznacznie przeważali w niej mężczyźni, którzy w liczbie 3 414 stanowili 50,1% ogółu. Nie jest to jednak stałe zjawisko, ponieważ w analizowanym okresie w latach 2016-2018 w niewielkim stopniu przeważały kobiety, a ich odsetek kształtował się wtedy na poziomie 50,1% i 50,2%. Współczynnik feminizacji wynosił w 2019 roku 100, co oznacza, że na każdych 100 mężczyzn w gminie przypadało 100 kobiet. Jednakże w grupie mieszkańców w wieku rozrodczym, który według GUS obejmuje wiek 15-49 lat, dostrzegalna jest przewaga mężczyzn. W 2019 roku współczynnik feminizacji liczony tylko dla tej grupy mieszkańców wynosił 92, co znaczy, że występuje już wyraźna dysproporcja, która może w przyszłości wpływać na malejący potencjał demograficzny wspólnoty lokalnej.

Społeczeństwo Gminy Górowo Iławeckie ma charakter społeczeństwa *starzejącego się*. Jest to efekt wydłużania się czasu życia ludzkiego, któremu sprzyja poprawa dostępności do ochrony zdrowia, szeroko zakrojona profilaktyka zdrowotna oraz lepsza jakość życia i warunki bytowe, przy jednoczesnym spadku bądź niewielkich wartościach przyrostu naturalnego. Społeczeństwo gminy podlega temu procesowi, podobnie jak ludność powiatu bartoszyckiego, województwa warmińsko-mazurskiego, Polski oraz państw Europy Zachodniej. Świadczą o tym przede wszystkim dane dotyczące odsetka mieszkańców według funkcjonalnych grup wieku.

W 2019 roku gminę zamieszkiwały 1 272 osoby w wieku przedprodukcyjnym, które stanowiły 18,7% ogółu mieszkańców; 4 289 osób w wieku produkcyjnym (63,0%) oraz 1 250 osób w poprodukcyjnym okresie życia (18,4%). Wiek produkcyjny w statystyce publicznej dzielony jest na mobilny i niemobilny, wskazując na większą zdolność, w przypadku tego pierwszego, do zmian miejsca pracy czy stanowiska bądź przekwalifikowania się. W 2019 roku osoby w wieku produkcyjnym mobilnym stanowiły 62,3% wszystkich mieszkańców w produkcyjnym okresie życia.

Charakterystyczne jest to, że w kategoriach wieku przedprodukcyjnego i produkcyjnego przeważają mężczyźni, stanowiąc w nich odpowiednio 52,1% i 54,9% ogółu, natomiast w wieku poprodukcyjnym występuje duża przewaga kobiet – ich odsetek kształtuje się wtedy na poziomie 68,2% i jest związany przede wszystkim z dłuższym okresem trwania życia kobiet.

Tabela 2. Liczba ludności według ekonomicznych grup wieku w Gminie Górowo Iławeckie w 2019 roku¹

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Wiek przedprodukcyjny	1272	663	609
Wiek produkcyjny	4289	2353	1936
- mobilny	2670	1389	1281
- niemobilny	1619	964	655
Wiek poprodukcyjny	1250	398	852

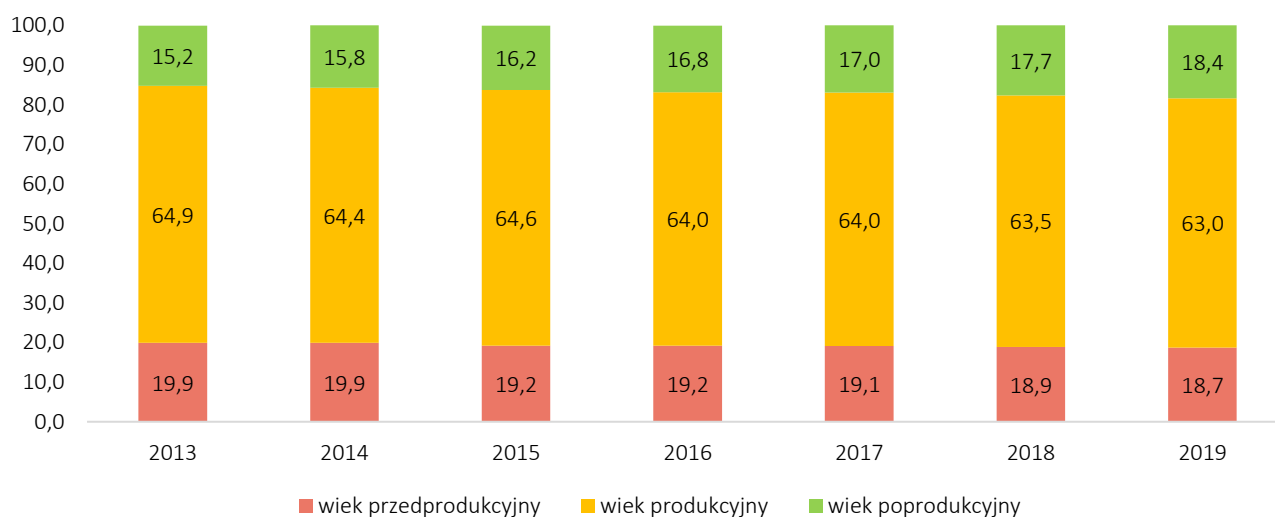
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Struktura wiekowa mieszkańców wraz z upływem czasu ulega przekształceniu w kierunku większego odsetka osób w starszych grupach wiekowych. W latach 2015-2019 następował bowiem systematyczny spadek odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym (o 1,2 punktu) oraz odsetka osób w wieku produkcyjnym (o 1,9 punktu), przy jednoczesnym wzroście odsetka osób w poprodukcyjnym okresie życia (o 3,2 punktu).

Zjawisko *starzenia się* społeczeństwa Gminy Górowo Iławeckie potwierdzają wartości wskaźników obciążenia demograficznego. W 2019 roku na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypadło tu 98,3 osób w wieku poprodukcyjnym, podczas gdy w 2013 roku wskaźnik ten kształtował się na poziomie 76,4 osób, czyli o 21,9 punktów niższym. Na każde 100 osób w wieku produkcyjnym w 2019 roku było 29,1 osób w wieku poprodukcyjnym, czyli o 5,7 więcej niż w pierwszym roku analizy. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi wzrósł w tym czasie o 4,9 punktu, natomiast odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem zwiększył się o 2,9 punktu.

¹ Wiek przedprodukcyjny to dzieci i młodzież do 17 roku życia, wiek produkcyjny to mężczyźni w wieku 18-64 lata i kobiety w wieku 18-59 lat, a wiek poprodukcyjny to dla mężczyzn 65 lat i więcej, a dla kobiet 60 lat i więcej. Wiek produkcyjny mobilny to okres od 18 do 44 roku życia, a niemobilny powyżej 44 roku życia do granicy wieku poprodukcyjnego.

Wykres 2. Ludność Gminy Górowo Iławeckie według ekonomicznych grup wieku w latach 2013-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Powyższe dane wskazują na postępowanie zjawiska *starzenia się* społeczeństwa, aczkolwiek proces ten nie przyjął jeszcze bardzo poważnych rozmiarów. Dla porównania w województwie warmińsko-mazurskim współczynnik obciążenia osobami starszymi w 2019 roku wynosił już 24,4, natomiast odsetek osób w wieku od 65 lat wzwyż 16,6%. W powiecie bartoszyckim wartości tych wskaźników kształtowały się na poziomie odpowiednio 25,2 i 17,2%. Zarówno w województwie, jak i w powiecie przytoczone wskaźniki sięgają wyższych wartości niż w gminie. Niemniej jednak obecna struktura społeczna wskazuje na konieczność uwzględniania starzenia się społeczeństwa w planach i kierunkach rozwoju społecznego gminy.

Tabela 3. Wskaźniki obciążenia demograficznego w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2013-2019

Wyszczególnienie	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	76,4	79,4	84,6	87,3	89,0	93,7	98,3
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	23,4	24,5	25,1	26,2	26,5	27,8	29,1
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	17,0	18,1	18,4	18,9	19,3	20,6	21,9
Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem	12,2	12,8	13,1	13,4	13,6	14,4	15,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Dodatkowych informacji mogą również dostarczać dane dotyczące mediany i długości życia. Nie są one jednak dostępne na poziomie gminy, dlatego analizie poddane zostaną dane w skali powiatu bartoszyckiego. W 2019 roku mediana wieku ludności w powiecie wynosiła 41,8 lat i była

wyższa od wartości z 2018 roku o 0,6. W przypadku mężczyzn ukształtowała się na poziomie 39,8 lat, a u kobiet 43,9 lat, co wskazuje na większą liczbę kobiet w starszym wieku niż mężczyzn. Dane dotyczące przeciętnego dalszego trwania życia w województwie warmińsko-mazurskim również wskazują na dłuższe życie kobiet. Dla obecnych 30-latków prognozowana przeciętna długość życia wynosi w przypadku mężczyzn 44,1 lat, a w przypadku kobiet 51,8 lat. Obecny 65-latek może jeszcze przeżyć przeciętnie 15,4 lat, a 65-latka 19,8 lat. Potwierdzają to niejako dane dotyczące wieku mieszkańców gminy – w grupie osób od 85 lat wzwyż aż 85,8% to kobiety.

1.3. Gospodarka i rynek pracy

Istotne dla diagnozy sytuacji społeczno-ekonomicznej gminy jest scharakteryzowanie lokalnej gospodarki. Tworzona jest ona przez system składający się z powiązanych ze sobą podmiotów – firm, instytucji publicznych oraz gospodarstw domowych, które spełniają odmienne funkcje oraz dążą do osiągnięcia określonych celów. Jej specyfika i kondycja uwarunkowane są wieloma czynnikami, w tym m.in. społecznymi, geograficznymi, historycznymi, prawnymi oraz instytucjonalnymi, a jednocześnie w sposób bezpośredni lub pośredni przekładają się na jakość życia mieszkańców danego terytorium.

Na obszarze Gminy Górowo Iławeckie w 2019 roku zarejestrowanych było 266 podmiotów gospodarki narodowej, co oznacza, że w porównaniu do 2017 roku liczba ta wzrosła o 21, czyli o 8,6%. Zdecydowana większość podmiotów funkcjonuje w sektorze prywatnym – w 2019 roku stanowiły one 98,1% ogółu. Biorąc natomiast pod uwagę wielkość podmiotów, to okazuje się, że aż 260 podmiotów (97,7%) zatrudniało w analizowanym okresie nie więcej niż 9 pracowników, a w 6 podmiotach (2,3%) zatrudnionych było od 50 osób wzwyż. Warto również wskazać, że 74,4% wszystkich podmiotów gospodarki narodowej w gminie w 2019 roku stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Nasylenie gminy podmiotami gospodarczymi Gminy Górowo Iławeckie można scharakteryzować jako niskie. Na każdy 1000 mieszkańców w 2019 roku przypadało tu 39 podmiotów gospodarki narodowej, podczas gdy w powiecie bartoszyckim wskaźnik ten kształtował się na poziomie 74 podmiotów, a w województwie warmińsko-mazurskim sięgał 93. Na każdy 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w analizowanym okresie przypadały 62 podmioty, co również wskazuje na mniejsze nasycenie podmiotami w gminie. W powiecie bartoszyckim wskaźnik ten wynosił bowiem 120,6, a w województwie 151,4.

Tabela 4. Wybrane dane i wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Podmioty gospodarki narodowej ogółem	245	257	266
- 0-9 pracowników	239	251	260
- 10-49 pracowników	5	5	5
- 50-249 pracowników	0	0	0
- 250-999 pracowników	1	1	1
Sektor publiczny	4	4	4
Sektor prywatny	241	253	261
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	178	192	198
Podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności	35	37	39
Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	54,9	58,6	62,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Największa część podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Górowo Iławeckie w 2019 roku funkcjonowała w Sekcji F *Budownictwo* – 51 podmiotów (19,2%), a następnie w Sekcji G *Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle* – 38 podmiotów (14,3%), Sekcji C *Przetwórstwo przemysłowe* – 35 podmiotów (13,2%), Sekcji A *Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo* – 34 podmioty (12,8%), Sekcji L *Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości* – 26 podmiotów (9,8%) oraz Sekcjach SiT *Pozostała działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby* – 24 podmioty (9,0%).

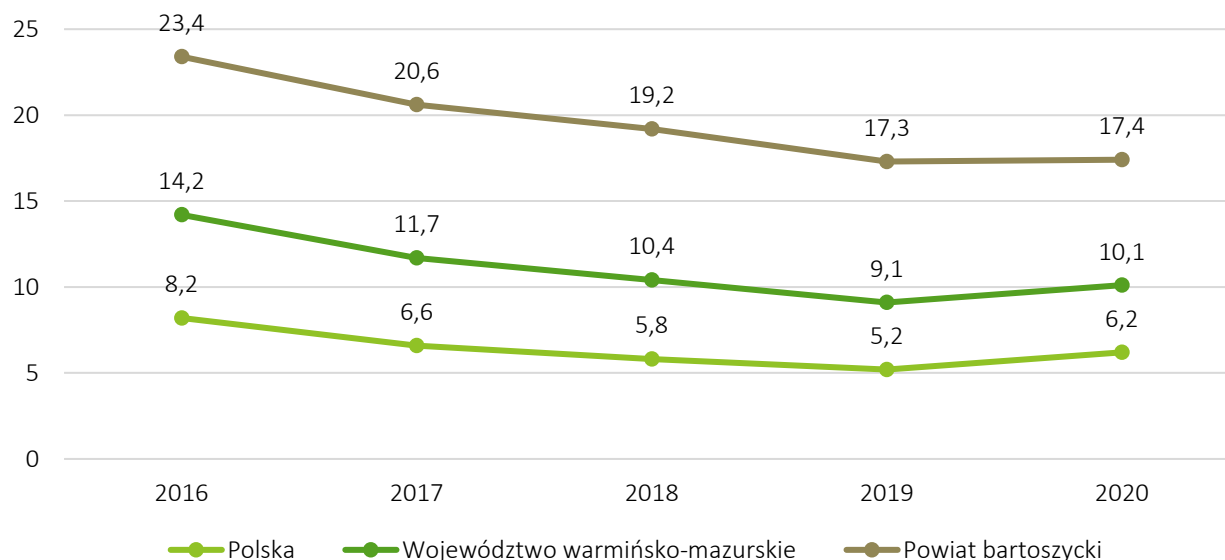
W świetle danych GUS liczba pracujących² w Gminie Górowo Iławeckie w 2019 roku wynosiła 487 osób, co oznacza wzrost w porównaniu do 2017 roku o 11 osób, tj. o 2,3%. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędzie pracy wyniosła w tym czasie 620 i w odniesieniu do 2017 roku spadła o 109, czyli o 15,0%.

O sytuacji społeczno-ekonomicznej świadczy także wysokość stopy bezrobocia oraz jej relacja w stosunku do wartości krajowych i wojewódzkich. Obrazuje ona procentowy stosunek liczby ludności bezrobotnej do liczby ludności aktywnej zawodowo. Ze względu na to, że stopa bezrobocia nie jest wyliczana na poziomie gminy, zaprezentowane dane dotyczące całego powiatu bartoszyckiego. Analiza lat 2016-2020 wskazuje, że powiat bartoszycki charakteryzował się większą dynamiką spadku stopy bezrobocia. Zmniejszanie się skali bezrobocia rejestrowanego było w tym

² Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.

czasie charakterystyczne dla całego kraju, przy czym zaobserwowano tendencję, zgodnie z którą bezrobocie spadało w większym stopniu na obszarach, które były nim bardziej dotknięte i wykazywały wyższe jego wartości.

Wykres 3. Stopa bezrobocia w Polsce, województwie warmińsko-mazurskim i powiecie bartoszyckim w latach 2016-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2020 roku stopa bezrobocia w powiecie bartoszyckim wyniosła 17,4%, podczas gdy w województwie 10,1%. Najniższe wartości wykazywała dla całego kraju, gdzie ukształtowała się na poziomie 6,2%. Warto jednak zauważyć, że dynamika spadku tego wskaźnika była w analizowanym okresie najwyższa w powiecie bartoszyckim, gdzie stopa bezrobocia zmniejszyła się o 6 punktów, podczas gdy w województwie o 4,1, a w kraju o 2 punkty. Zmniejszył się również w tym czasie odsetek bezrobotnych z terenu gminy zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym – z 19,5 w 2016 roku do 14,5 w 2019 roku. Dla porównania, wskaźnik ten w powiecie bartoszyckim wynosił w 2019 roku 9,5 i zmniejszył się o 3,8 punktu, natomiast w województwie jego wartość wynosiła 5,2, a odnotowany spadek – 2,9 punktu. Warto pamiętać, że bezrobotni zarejestrowani w PUP to jedynie część osób, które nie posiadają zatrudnienia, natomiast pozostałe nie rejestrują się m.in. ze względu na brak motywacji a nawet niechęć do podjęcia pracy lub innych oferowanych przez urząd form aktywizacji zawodowej, a także ze względu na pracę w *szarej strefie*.

1.4. Zasoby i warunki mieszkaniowe

Na jakość życia mieszkańców bezpośrednio wpływają ich warunki mieszkaniowe. W latach 2015-2019 liczba mieszkań w Gminie Górowo Iławeckie nieznacznie rosła. W 2019 roku do użytku oddano 4 mieszkania w gminie, a w całym analizowanym okresie były to łącznie 22 mieszkania. Zasoby mieszkaniowe opierają się tu przede wszystkim na budownictwie indywidualnym na własne potrzeby, w latach 2015-2019 żadne z oddanych do użytku mieszkań nie było przeznaczone na sprzedaż lub wynajem.

W 2019 roku w gminie znajdowały się 1 302 budynki mieszkalne, w których było 2 312 mieszkań. Liczba budynków w analizowanym okresie wzrosła o 14, tj. o 1,1%, natomiast liczba mieszkań zwiększyła się o 18, czyli o 0,8%. Na każdy tysiąc mieszkańców w 2019 roku przypadało 339,5 mieszkań, czyli o 12,7 więcej niż w 2015 roku.

Tabela 5. Wybrane dane dotyczące mieszkań w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2015-2019

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019
Mieszkania oddane do użytkowania	4	6	4	4	4
- indywidualne	4	6	4	4	4
Budynki mieszkalne w gminie	1 288	1 291	1 294	1 298	1 302
Mieszkania	2 294	2 300	2 304	2 308	2 312
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (m ²)	66,1	66,3	66,4	66,5	66,6
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	21,6	21,7	21,9	22,2	22,6
Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	3,06	3,05	3,03	2,99	2,95
Mieszkania na 1000 mieszkańców	326,8	327,9	330,2	333,9	339,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Warto zauważyć, że warunki mieszkaniowe w Gminie Górowo Iławeckie ulegają systematycznej poprawie. Powierzchnia użytkowa mieszkania w latach 2015-2019 wzrosła o 0,5 m², a przeciętna powierzchnia użytkowa przypadająca na osobę zwiększyła się o 1,0 m². Średnia liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie to 2,95, co oznacza spadek o 0,11 w porównaniu do 2015 roku. Nadal jednak część mieszkańców może funkcjonować w mieszkaniach czy lokalach nie zapewniających wystarczającej jakości życia. Mowa tu o najuboższych mieszkańcach gminy, którzy są wykluczeni z dostępu do mieszkań lub żyją w bardzo trudnych warunkach. Jednym z zadań samorządu lokalnego jest zapewnienie im odpowiednich warunków mieszkaniowych.

W 2020 roku w zasobach Gminy Górowo Iławeckie znajdowały się 92 mieszkania komunalne. W tym czasie mieszkańcy złożyli 36 wniosków na mieszkanie komunalne, a według stanu na koniec 2020 roku 20 osób oczekiwało na mieszkanie, z tego 10 osób z wyroków eksmisyjnych.

W zakresie zabezpieczenia warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnoty Gmina pracuje nad utworzeniem mieszkań chronionych i wspomaganych oraz zmianą metrażu lokali socjalnych na rzecz zwiększenia ich liczby.

1.5. Dominujące problemy Gminy w ujęciu pomocy społecznej.

W latach 2018-2020 w Gminie Górowo Iławeckie liczba rodzin i osób korzystających ze wsparcia zmniejszyła się. W 2020 roku świadczenie z pomocy społecznej przyznano 706 osobom z 491 rodzin, w których funkcjonowało 1 125 osób. W porównaniu do 2018 roku liczba osób, które otrzymały świadczenia spadła o 158 (o 18,3%), liczba rodzin zmniejszyła się o 83 (o 14,5%), natomiast liczba osób w rodzinach o 237 (o 17,4%).

Świadczenia przyznawane z pomocy społecznej mogą mieć charakter pieniężny lub niepieniężny. Do pierwszej kategorii zalicza się zasiłki: stały, okresowy i celowy. Świadczenia o charakterze niepieniężnym to m.in. praca socjalna, interwencja kryzysowa, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, ośrodkach wsparcia i rodzinnych domach pomocy; specjalistyczne usługi opiekuńcze; mieszkanie chronione, pobyt i usługi w domu pomocy społecznej oraz pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych. Rodzaj, forma i rozmiar świadczenia powinny być odpowiednie do okoliczności uzasadniających udzielenie pomocy i odpowiadać celom i możliwościom pomocy społecznej.

Tabela 6. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2018-2020

Wyszczególnienie	2018	2019	2020
Liczba osób, którym przyznano świadczenie	864	831	706
- liczba rodzin	574	538	491
- liczba osób w rodzinach	1362	1279	1125
Liczba osób, którym przyznano świadczenie pieniężne	540	524	485
- liczba rodzin	507	493	455
- liczba osób w rodzinach	1068	1074	986
Liczba osób, którym przyznano świadczenie niepieniężne	328	311	226
- liczba rodzin	186	175	137
- liczba osób w rodzinach	765	718	568

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych CUS.

Struktura świadczeń przyznawanych mieszkańcom gminy wskazuje na przewagę liczby osób korzystających ze świadczeń pieniężnych. W 2020 roku otrzymywało je 485 osób z 455 rodzin, w których funkcjonowało 986 osób. Najwięcej osób otrzymywało zasiłki celowe – ich liczba w 2020 roku wyniosła 361, co oznacza wzrost w porównaniu do 2018 roku o 28 osób (o 8,4%). W drugiej kolejności należy wskazać zasiłek okresowy, który w 2020 roku otrzymało 345 osób, czyli

o 52 osoby (o 13,1%) mniej niż w 2018 roku. Najwięcej osób pobierało go z powodu bezrobocia (306 osób; 88,7%), ze względu na niepełnosprawność – 22 osoby (6,4%), a z powodu długotrwałej choroby 19 osób (5,5%). Zasiłki stałe w 2020 roku przyznano 93 osobom. Większość z nich to osoby samotnie gospodarujące, które w liczbie 70 stanowiły 75,3% osób otrzymujących zasiłek stały. Liczba osób otrzymujących to świadczenie w latach 2018-2020 zmniejszyła się o 24, tj. o 20,5%.

Tabela 7. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w formie zasiłków w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2018-2020

Wyszczególnienie	2018	2019	2020
Zasiłek stały	117	102	93
- dla osoby samotnie gospodarującej	81	75	70
- dla osoby w rodzinie	38	29	25
Zasiłek okresowy	397	385	345
- z tytułu bezrobocia	361	345	306
- z tytułu długotrwałej choroby	11	13	19
- z tytułu niepełnosprawności	19	19	22
Zasiłek celowy	333	355	361

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych CUS.

Świadczenia niepieniężne w 2020 roku otrzymało 226 osób ze 137 rodzin, w których funkcjonowało 568 osób. W ich ramach 217 osób (w tym 216 dzieci) otrzymało posiłek, w przypadku 30 osób gmina poniosła odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej, 4 osobom świadczone usługi opiekuńcze, a 1 osobie udzielono schronienia.

Zgodnie z art. 7 ustawy o pomocy społecznej, pomoc ta udzielana jest osobom i rodzinom w szczególności z następujących powodów: ubóstwo; sieroctwo; bezdomność; bezrobocie; długotrwała lub ciężka choroba; niepełnosprawność; przemoc w rodzinie; potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi; potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności; bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych; trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy w związku z tymi okolicznościami; trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego; alkoholizm lub narkomania; zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa oraz klęska żywiołowa lub ekologiczna.

Tabela 8. Powody przyznawania pomocy społecznej w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2018-2020

Wyszczególnienie	2018		2019		2020	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	474	1 038	433	929	391	817
Sieroctwo	0	0	0	0	0	0
Bezdomność	4	4	3	3	4	4
Potrzeba ochrony macierzyństwa	69	371	75	395	68	358
- w tym wielodzietność	60	342	59	335	56	317
Bezrobocie	411	1 045	393	991	359	890
Niepełnosprawność	188	398	157	316	139	254
Długotrwała lub ciężka choroba	154	352	152	357	145	327
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	63	181	56	163	52	148
- w tym rodziny niepełne	60	169	50	138	50	136
- w tym rodziny wielodzietne	2	11	2	10	3	13
Przemoc w rodzinie	1	2	2	7	2	5
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0	0	0	0	0
Alkoholizm	26	46	24	40	33	52
Narkomania	1	1	1	1	2	2
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	10	10	9	9	13	13
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub pozwolenie na pobyt czasowy	0	0	0	0	0	0
Zdarzenie losowe	1	1	3	6	8	18
Sytuacja kryzysowa	0	0	0	0	0	0
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	0	0	2	5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych CUS.

Wśród głównych powodów udzielania pomocy społecznej w Gminie Górowo Iławeckie w 2020 roku należy wskazać następujące:

- ubóstwo – 391 rodzin (817 osób w rodzinie);
- bezrobocie – 359 rodzin (890 osób);
- długotrwała lub ciężka choroba – 145 rodzin (327 osób);
- niepełnosprawność – 139 rodzin (254 osoby);
- potrzeba ochrony macierzyństwa – 68 rodzin (358 osób), w tym wielodzietność – 56 rodzin (317 osób);

- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz prowadzenia gospodarstwa domowego – 52 rodziny (148 osób).

Pozostałe powody udzielania świadczeń pomocy społecznej w gminie występowały rzadziej lub wcale. W 2020 roku 33 rodziny (52 osoby) otrzymało wsparcie z powodu alkoholizmu, 13 osób ze względu na trudności w przystosowaniu się do życia po opuszczeniu zakładu karnego, 8 rodzin (18 osób) z powodu zdarzeń losowych, 4 osoby z powodu bezdomności, po 2 rodziny (po 5 osób) z tytułu przemocy w rodzinie oraz klęski żywiołowej lub ekologicznej oraz 2 osoby z powodu narkomanii. Warto jednak mieć na uwadze, że statystyki pomocy społecznej nie zawsze odzwierciedlają skalę problemów, które uznawane są za powód do wstydu, które mogą być długo nieuświadomione i niezauważone. Z tego względu dysfunkcje, takie jak uzależnienia czy przemoc, mogą kryć się pod innymi dysfunkcjami i trudnościami, do których łatwiej się przyznać, takimi jak bezrobocie czy niepełnosprawność.

1.6. Dostępność usług społecznych

Usługi społeczne są formą świadczeń o charakterze niematerialnym, służących zaspokajaniu potrzeb osób i rodzin, jednak ich jakość i dostępność wpływa na dobrostan całego społeczeństwa. Mają zasadniczo charakter nierynkowy i są finansowane lub współfinansowane przez organy administracji publicznej. Do tej grupy należy zaliczyć w szczególności usługi socjalne, edukacyjne, zdrowotne, kulturalne oraz z zakresu bezpieczeństwa publicznego.

System pomocy i wsparcia

Zasadniczą jednostką gminnego systemu pomocy i wsparcia jest Centrum Usług Społecznych w Górowie Iławeckim, powołane Uchwałą nr XXVI/220/2020 Rady Gminy Górowo Iławeckie z dnia 27 listopada 2020 r. w sprawie utworzenia jednostki budżetowej Centrum Usług Społecznych poprzez przekształcenie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Górowie Iławeckim w Centrum Usług Społecznych w Górowie Iławeckim oraz nadania statutu. Centrum realizuje zadania, o których mowa w art. 13 ustawy o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, usługi społeczne wykonywane dotychczas przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Górowie Iławeckim oraz zadania z zakresu: polityki prorodzinnej, wspierania rodziny, systemu pieczy zastępczej, pomocy społecznej, promocji i ochrony zdrowia, wspierania osób niepełnosprawnych, pobudzania aktywności obywatelskiej, a także reintegracji zawodowej i społecznej.

W zakresie instytucjonalnego wsparcia mieszkańców na terenie gminy funkcjonują również trzy domy pomocy społecznej. Są to:

- Dom Pomocy Społecznej „Senior” w Kamińsku dla osób w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych fizycznie, dysponujący 19 miejscami, prowadzony przez Gminę Górowo Iławeckie;
- Dom Pomocy Społecznej w Kamińsku dla osób przewlekle psychicznie chorych, dysponujący 50 miejscami, prowadzony przez Powiat Bartoszycki;
- Dom Pomocy Społecznej w Worynach dla osób w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych fizycznie, dysponujący 20 miejscami, prowadzony przez Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych i Profilaktyki Zdrowia „Jesteśmy Razem” w Górowie Iławeckim.

Mieszkańcy gminy mogą również skorzystać ze wsparcia Środowiskowego Domu Samopomocy w Górowie Iławeckim typu mieszanego (A – dla osób przewlekle psychicznie chorych; B – dla osób upośledzonych umysłowo; C – dla osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych), dysponującego 60 miejscami dziennymi i 6 miejscami całodobowymi, prowadzonego przez Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych i Profilaktyki Zdrowia „Jesteśmy Razem”. Ponadto w Kandytach rozpoczyna funkcjonowanie Klub Senior+, natomiast powstanie drugiej tego typu placówki planowane jest w Kamińsku.

Opieka zdrowotna

Opiekę medyczną mieszkańcom gminy zapewniają: NZOZ Przychodnia „Medyk” w Górowie Iławeckim, NZOZ Przychodnia „Medyk” w Kandytach oraz NZOZ „Ols-Med” w Wojciechach, a także Centrum Pielęgniarstwa Rodzinnego Stacji Opieki Caritas w Górowie Iławeckim, część mieszkańców gminy korzysta również z NZOZ w Lidzbarku Warmińskim. Skorzystanie z porad lekarzy specjalistów lub leczenia szpitalnego wymaga wyjazdu np. do Górowa Iławeckiego, Bartoszyca czy Olsztyna.

Oświata i wychowanie

Do zadań własnych gminy, zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 8 ustawy o samorządzie gminnym, należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty w zakresie edukacji. Gmina Górowo Iławeckie realizuje kształcenie dzieci i młodzieży poprzez Szkołę Podstawową w Kandytach, w skład której wchodzi:

- Szkoła Podstawowa im. Janusza Korczaka w Kandytach;
- Szkoła Filialna im. Kornela Makuszyńskiego w Toprznach;
- Szkoła Filialna im. Ireny Kwinto w Pieszkowie;
- oddziały przedszkolne przy szkołach.

W roku szkolnym 2019/2020 do 29 oddziałów uczęszczało 397 uczniów, natomiast w 7 oddziałach przedszkolnych było 94 wychowanków w wieku 3-6 lat.

Kultura i sport

Gmina Górowo Iławeckie prowadzi działania z zakresu kultury poprzez Gminną Bibliotekę i Centrum Kultury – instytucję powstałą na mocy Uchwały Nr XXXIX/332/14 Rady Gminy Górowo Iławeckie z dnia 29 kwietnia 2014 r., na mocy której połączono Gminny Ośrodek Kultury z siedzibą w Górowie Iławeckim oraz Bibliotekę Publiczną Gminy Górowo Iławeckie z siedzibą w Kandytach.

Bezpieczeństwo publiczne

O stan bezpieczeństwa na terenie Gminy Górowo Iławeckie dba przede wszystkim Komenda Powiatowa Policji w Bartoszycach, której zadaniem jest pilnowanie przestrzegania prawa i ściganie przestępców, jak również zapewnienie ochrony i pomocy w sytuacjach kryzysowych zarówno wobec ludzi jak i mienia. Gminę obsługuje dzielnicowy z Komisariatu Policji w Górowie Iławeckim. W sferze bezpieczeństwa działa również Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Bartoszycach oraz jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej w Janikowie, Grotowie, Toprznach, Pieszkowie, Kamińsku oraz Kandytach.

1.7. Aktywność społeczna mieszkańców.

Zaangażowanie społeczne obywateli oraz ich zainteresowanie działalnością na rzecz organizacji pozarządowych i dobra wspólnego może przyjmować różnorodne formy, np. członkostwo w organizacjach formalnych, uczestnictwo w grupach nieformalnych, wolontariat, filantropia, przekazywanie 1% na rzecz organizacji pożytku publicznego, udział w wyborach, referendach, konsultacjach społecznych itp. Jak widać, jest to rozległy obszar do analizy, zaś ogólnodostępne dane w niewielkim tylko zakresie można wygenerować dla gminy. Jednakże uzupełniając je o wyniki badań własnych, możliwe jest stworzenie obrazu aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców Gminy Górowo Iławeckie.

Według KRS na terenie gminy swoją siedzibę ma 12 organizacji zaliczanych do sektora pozarządowego, w tym 6 ochotniczych straży pożarnych, 5 stowarzyszeń oraz 1 fundacja. Istotną rolę odgrywają tu koła gospodyń wiejskich, których na terenie gminy działa pięć: KGW „Kamienny Krąg” w Kamińsku, KGW „Aksamitka” w Piastach Wielkich, KGW w Bądlach wraz z działającym przy nim zespołem „Bądlowianki”, KGW „Niezapominajka” w Dwórznie oraz KGW w Kandytach. Wśród organizacji seniorskich warto wskazać kluby/koła seniora, w tym Klub Emerytów Służby Więziennej w Kamińsku, Koło Terenowe Związku Emerytów i Rencistów Służby Więziennej w Kamińsku oraz Koło Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów. Aktywność społeczna mieszkańców gminy przyjmuje również kształt klubów sportowych – są to: Ludowy Uczniowski Klub Sportowy

„Koliber” w Kandytach, Uczniowski Klub Sportowy PIAST w Piastach Wielkich oraz Gminny Klub Sportowy ORZEŁ w Czyprkach.

Tabela 9. Organizacje pozarządowe wpisane do KRS mające siedzibę na terenie Gminy Górowo Iławeckie

Lp.	Nazwa organizacji	Rok wpisu do Rejestru Stowarzyszeń	Siedziba
1.	Ochotnicza Straż Pożarna w Janikowie	2001	Janikowo
2.	Ochotnicza Straż Pożarna w Grotowie	2001	Grotowo
3.	Ochotnicza Straż Pożarna w Toprzninach	2001	Toprzniny
4.	Ochotnicza Straż Pożarna w Pieszkowie	2001	Pieszkowo
5.	Ochotnicza Straż Pożarna w Kamińsku	2001	Kamińsk
6.	Ochotnicza Straż Pożarna w Kandytach	2001	Kandyty
7.	Stowarzyszenie Agroturystyczne Ziemi Żywkowskiej „Bociania Wieś”	2001	Żywkowo
8.	Stowarzyszenie Byłych Pracowników Kombinatu Rolnego PPGR Górowo Iławeckie Gospodarstwo Rolne Lipniki	2002	Lipniki
9.	Stowarzyszenie na Rzecz Mieszkańców Kamińska „Nasz Kamińsk”	2003	Kamińsk
10.	Stowarzyszenie Podpora	2006	Gruszyny
11.	Fundacja Zachęta	2009	Pieszkowo
12.	Stowarzyszenie Obywatelskie „Nasza Wieś – Nasza Przyszłość”	2009	Kandyty

Źródło: opracowanie własne na podstawie KRS.

Gminę, jako swój obszar zainteresowania, objęły również 2 organizacje, które mają swoją siedzibę w Górowie Iławeckim: Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Gospodarczego Miasta i Gminy Górowo Iławeckie (rok powstania 2008) oraz Miejsko-Gminne Stowarzyszenie Bałga (2012), a także inne organizacje z siedzibą w Górowie Iławeckim.

2. Sytuacja wybranych grup społecznych w Gminie Górowo Iławeckie.

2.1 Osoby starsze, niepełnosprawne i chorujące.

Istotnym aspektem, w kontekście funkcjonowania gminy oraz lokalnej polityki społecznej, jest postępujące zjawisko „starzenia się” społeczeństwa. Stanowi ono efekt wydłużania się czasu życia ludzkiego, któremu sprzyja poprawa dostępności do ochrony zdrowia, szeroko zakrojona profilaktyka zdrowotna oraz lepsza jakość życia i warunki bytowe, przy jednoczesnym spadku bądź niewielkich wartościach przyrostu naturalnego. Społeczeństwo Gminy Górowo Iławeckie podlega temu procesowi, podobnie jak ludność województwa warmińsko-mazurskiego, kraju oraz państw Europy Zachodniej.

Ogółem w gminie zameldowane są 1 204 osoby w wieku emerytalnym, które stanowią 17,7% mieszkańców. Wśród nich jest 828 kobiet od 60 roku wżwyż oraz 376 mężczyzn od 65 roku życia. W jednej miejscowości (Powiersze) w grudniu 2020 roku nie było żadnej osoby w wieku poprodukcyjnym. W pozostałych odsetek tych osób w liczbie mieszkańców poszczególnych wsi waha się od 3,0% w miejscowości Paprocina do 33,3% w miejscowości Grądzik. Ogółem w dwudziestu miejscowościach kształtuje się on na poziomie od 20,0% wżwyż.

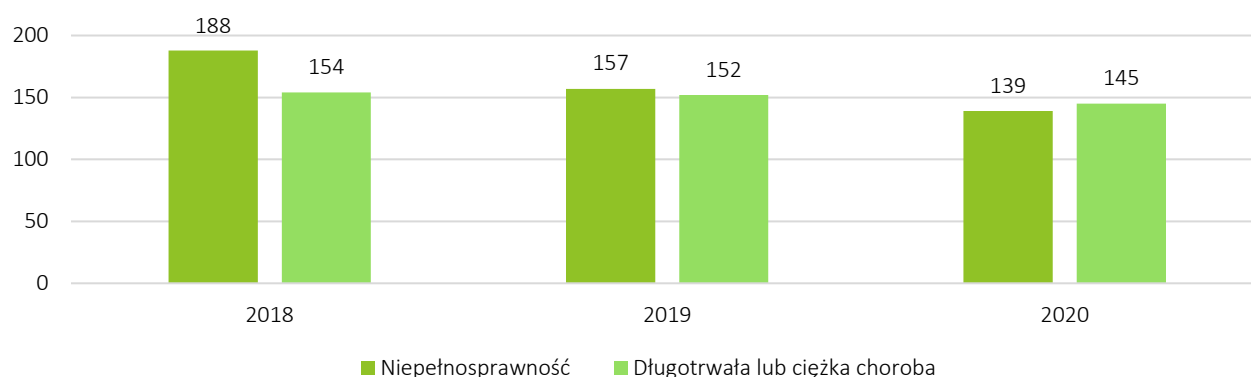
Największa liczba osób w poprodukcyjnym okresie życia mieszka w Kamińsku (216 osób; 24,6%), a w dalszej kolejności w Kandytach (114 osób; 20,5%), w Pieszkowie (63 osoby; 22,8%), w Worynach (52 osoby; 22,3%), w Piastach Wielkich (52 osoby; 17,9%), w Janikowie (40 osób; 27,2%), w Wągnikach (40 osób; 27,0%), w Bukowcu (36 osób; 14,6%), w Bądlach (35 osób; 22,6%) oraz w Sigajnach (33 osoby; 14,9%). W pozostałych 51 miejscowościach liczba osób w wieku poprodukcyjnym nie przekracza 24, a wśród nich w 32 wsiach sięga co najwyżej 10 osób.

Wśród czynników, które w najsilniejszym stopniu wpływają na sytuację osób starszych w gminie należy wskazać rozległość terytorialną gminy, niską gęstość zaludnienia, kolonijną i rozproszoną zabudowę oraz niedostępność komunikacji publicznej. Ponadto ze wskazań lokalnych liderów wynika, że seniorzy to często osoby, które całe życie pracowały w rolnictwie, co spowodowało, że cierpią obecnie na różne choroby i dolegliwości zdrowotne, które utrudniają im codzienne funkcjonowanie. Mieszkają ponadto w domach położonych daleko od centrum wsi, nierzadko prowadząc samodzielnie gospodarstwo domowe i utrzymując się jedynie z niewielkiej emerytury lub renty. Czynniki te powodują, że przynajmniej część starszych osób w gminie żyje w ubóstwie, doświadczając wykluczenia społecznego i barier w dostępie do podstawowych usług społecznych.

Zachowanie odpowiedniego poziomu zdrowotności społeczeństwa stanowi obecnie poważne wyzwanie, ze względu m.in. na postępujące *starzenie się społeczeństwa*, zagrożenia i zanieczyszczenia środowiskowe, niewłaściwą dietę czy mało aktywny tryb życia itp. Jednocześnie, zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 5 ustawy o samorządzie gminnym, jednym z zadań gminy jest ochrona zdrowia, czyli działalność, której celem jest zapobieganie chorobom i ich leczenie, utrzymanie rozwoju psychicznego, fizycznego i społecznego człowieka, przedłużanie życia, a także zapewnienie zdrowego rozwoju następnym pokoleniom.

Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) definiuje zdrowie nie tylko jako całkowity brak choroby czy niepełnosprawności, ale także stan pełnego, fizycznego, umysłowego oraz społecznego dobrostanu, tj. dobrego samopoczucia. Stanowi ono jeden z podstawowych czynników, wpływających na jakość życia rodzin i poszczególnych osób. Niepełnosprawność według WHO to natomiast „ograniczenie lub brak zdolności do wykonywania czynności w sposób lub w zakresie uważanym za normalny dla człowieka, wynikające z uszkodzenia i upośledzenia funkcji organizmu”³. W polskim ustawodawstwie, niepełnosprawność została zdefiniowana jako trwała lub okresowa niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodująca niezdolność do pracy⁴. Niepełnosprawność może wiązać się z obniżoną sprawnością ruchową, sensoryczną (zmysłową), intelektualną, psychofizyczną, komunikowania się oraz funkcjonowania w społeczeństwie. Jej przyczynami mogą być przewlekłe choroby, wady wrodzone, przebyte urazy i wypadki, a także obniżanie się sprawności fizycznej i umysłowej wraz ze starzeniem się organizmu. Może zatem wystąpić w różnym okresie życia oraz mieć różny stopień.

Wykres 4. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności i długotrwałej lub ciężkiej choroby w latach 2018-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CUS.

³ Cyt. za <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/niepelnosprawnosc;3947453.html>

⁴ Art. 2 pkt 10 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Niepełnosprawność i długotrwała choroba znajdują się wśród głównych powodów udzielania świadczeń z pomocy społecznej. Z tytułu niepełnosprawności w 2020 roku wsparcie otrzymało 139 rodzin, w których funkcjonowały 254 osoby; w 2019 roku było to 157 rodzin (316 osób), natomiast w 2018 roku 188 rodzin (398 osób). Długotrwała lub ciężka choroba stanowiła powód przyznania świadczeń w 2020 roku dla 145 rodzin (327 osób), w 2019 roku dla 152 rodzin (357 osób), a w 2018 roku dla 154 rodzin (352 osoby). Skala korzystania mieszkańców z pomocy z tytułu niepełnosprawności w latach 2018-2020 zmniejszyła się o 49 rodzin, tj. o 26,1%, natomiast w przypadku długotrwałej choroby spadła o 9 rodzin, tj. o 5,8%. Pomimo spadku nadal pozostają na dość wysokim poziomie.

Warto również nadmienić, że w 2020 roku 22 osobom zostały przyznane zasiłki okresowe z tytułu niepełnosprawności, a 19 osobom z tytułu długotrwałej choroby. W 2019 roku liczba osób otrzymujących takie świadczenia wynosiła odpowiednio 19 i 13 osób, a w 2018 roku 19 i 11 osób.

Jednym z podstawowych zadań gminy w zakresie wsparcia osób i rodzin, które doświadczają problemu niepełnosprawności oraz ciężkiej i/lub przewlekłej choroby, są usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze. Mogą one zostać przyznane osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi przyznawane są także osobom pozostającym w rodzinach, gdy rodzina nie jest sama w stanie zaspokoić potrzeb w zakresie opieki. W 2020 roku pomoc w postaci usług opiekuńczych otrzymywały 4 osoby z terenu gminy, co oznacza spadek w porównaniu do 2018 roku o 2 osoby.

Osoby wymagające całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogące samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej. W 2020 roku dotyczyło to 30 mieszkańców gminy, w 2018 roku były to 33 osoby.

Skala problemów niepełnosprawności oraz długotrwałej lub ciężkiej choroby w statystykach pomocy społecznej maleje, jednak są to nadal poważne czynniki mogące powodować ubóstwo rodzin nimi dotkniętych. Problemy zdrowotne zaburzają bowiem prawidłowe funkcjonowanie osób w wielu aspektach życia, niejednokrotnie przyczyniając się do obniżenia jego jakości i doprowadzając do trudnych sytuacji życiowych, takich jak utrata pracy lub niemożność podjęcia zatrudnienia. Ich konsekwencją mogą być trudności finansowe i zadłużenie, wynikające z wysokich kosztów leczenia przy niskich dochodach lub ich braku, uzależnienia, konflikty w rodzinie, a także inne problemy zdrowotne takie jak np. depresja.

2.2. Rodziny.

Rodzina stanowi podstawową i naturalną grupą społeczną, na której opiera się funkcjonowanie całego społeczeństwa. To w niej rodzą się i wychowują dzieci, a także są zaspokajane różnorodne potrzeby jej członków – zarówno te podstawowe (np. wyżywienie, ubranie, schronienie), jak i wyższego rzędu (akceptacja, miłość, szacunek, rozwój zainteresowań i zdolności). Rodzina wypełnia szereg funkcji, w tym w szczególności materialno-ekonomiczną, opiekuńczą, wychowawczą i emocjonalno-ekspresyjną. Na ich wypełnianie przez rodzinę mogą wpływać problemy, z którymi boryka się ona na co dzień, a które mogą stanowić przyczynę wykluczenia społecznego. Deprywacja ważnych potrzeb oraz deficyty uczestnictwa w różnych sferach życia społecznego kumulują się, co z czasem skutkuje niemożnością samodzielnego, efektywnego funkcjonowania danej rodziny oraz poszczególnych jej członków. Konsekwencje dysfunkcji systemu rodzinnego takie jak zaburzenia emocjonalne, schorzenia zdrowotne, niepełnosprawność, trudności w przystosowaniu się do środowiska oraz w kontaktach z innymi ludźmi, są szczególnie dotkliwe dla dzieci i młodzieży, która ma utrudniony start w dorosłe życie. Z tego względu wsparcie rodziny to jeden z najistotniejszych obszarów polityki społecznej państwa.

Pierwszym krokiem w kierunku skutecznego udzielenia przez Gminę Górowo Iławeckie wsparcia rodzinom w kryzysie oraz przeżywającym trudności w prawidłowym wypełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych jest diagnoza występujących w nich problemów. Informacje o rodzinach przeżywających kryzys, czy też mających trudności w prawidłowym sprawowaniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych pozyskują przede wszystkim pracownicy socjalni CUS w Górowie Iławeckim. Głównym źródłem informacji są przeprowadzane przez nich rodzinne wywiady środowiskowe, kontakty z rodzinami, w których prowadzona jest wyłącznie praca socjalna oraz kontakty z pracownikami innych instytucji, w tym jednostek oświatowych, ochrony zdrowia, sądu i policji. Asystent rodziny zatrudniony w CUS w Górowie Iławeckim również gromadzi informacje na temat sytuacji w wyżej wymienionych rodzinach. Asystent rodziny jest profesją w systemie wspierania rodziny, wprowadzoną ustawą o wspieraniu rodziny, której cechami charakterystycznymi są kompleksowe działania podejmowane wobec rodziny i polegające przede wszystkim na towarzyszeniu rodzinie, z zachowaniem profesjonalnych relacji, w pokonywaniu trudności, poprawie funkcjonowania i zmianie niekorzystnych dla rodziny sytuacji kryzysowych. Wspieranie rodziny, w ramach asystenta rodziny jest procesem długotrwałym, dającym bardzo trudno osiągalne i wymierne efekty działania, powodującym doprowadzenie rodziny do istotnych zmian postępowania członków rodziny i ich sytuacji życiowej, niwelowania destruktywnych zachowań członków rodziny, samodzielności w realizowaniu spraw rodzinnych oraz podniesieniu jakości życia członków rodziny.

W 2020 roku pomocą społeczną w Gminie Górowo Iławeckie objętych było 575 rodzin, w których żyło 1 271 osób. Rodziny z dziećmi stanowiły 30,8% ogółu – ze wsparcia korzystało 177 takich rodzin, w których funkcjonowały 723 osoby, natomiast rodziny niepełne to 7,8% – 45 rodzin z 141 osobami. Na przestrzeni lat 2018-2020 liczba rodzin z dziećmi objętych pomocą zmniejszyła się o 49, tj. o 21,7%, natomiast liczba rodzin niepełnych spadła o 3, czyli o 6,3%. Wśród rodzin z dziećmi objętych pomocą społeczną w Gminie Górowo Iławeckie w 2020 roku dominowały rodziny z jednym dzieckiem (71 rodzin), stanowiące 40,1% ogółu, natomiast w drugiej kolejności rodziny z dwojgiem dzieci (55 rodzin; 31,1%). Troje dzieci było w 34 rodzinach, które stanowiły 19,2%, natomiast czworo lub więcej dzieci w 17 rodzinach (9,6%).

Tabela 10. Wybrane typy rodzin objętych pomocą społeczną w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2018-2020

Wyszczególnienie	2018		2019		2020	
	Liczba rodzin	Liczba osób	Liczba rodzin	Liczba osób	Liczba rodzin	Liczba osób
Rodziny z dziećmi	226	929	208	852	177	723
Rodziny niepełne	48	135	44	129	45	141
Rodziny ogółem	682	1558	627	1 428	575	1 271

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CUS.

Podobnie wygląda struktura rodzin niepełnych, w których dziecko lub dzieci wychowywane są przez jednego rodzica bądź opiekuna. Większość wśród nich w 2020 roku stanowiły rodziny z jednym dzieckiem (24 rodziny; 53,3%), a drugiej kolejności rodziny z dwojgiem dzieci (12 rodzin; 26,7%). W 9 rodzinach wychowywało się troje lub więcej dzieci.

Rodziny z dziećmi w Gminie Górowo Iławeckie otrzymują wsparcie przede wszystkim z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa. W 2020 roku z tego tytułu z pomocy korzystało 68 rodzin (358 osób), w tym 56 rodzin (317 osób) ze względu na wielodzietność. W latach 2018-2020 liczba rodzin otrzymujących wsparcie z tego tytułu spadła o 1, tj. o 1,4%, natomiast liczba osób zmniejszyła się o 13, tj. o 3,5%.

Jednym z problemów rodzin w gminie jest niewydolność opiekuńczo-wychowawcza, która pojawia się głównie w środowiskach wieloproblemowych, doświadczających bezrobocia, ubóstwa materialnego, złych warunków mieszkaniowych i różnych dysfunkcji. Bardzo często jest to wynik niskiego poziomu wykształcenia, bezradności w prowadzeniu gospodarstwa domowego, niskich aspiracji życiowych, a także niechęci wobec instytucji oferujących pomoc i wsparcie. Z drugiej strony, problemy pojawiają się również w rodzinach posiadających dobre warunki finansowe i mieszkaniowe, przede wszystkim ze względu na zbyt duże aspiracje i oczekiwania rodziców wobec dzieci, a także konsumpcyjny styl życia. Tym, co może łączyć różne przypadki niewydolności opiekuńczo-wychowawczej, jest przede wszystkim niedobór kompetencji rodzicielskich.

W 2020 roku z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego z pomocy społecznej korzystały 52 rodziny, w których żyło 148 osób. Spośród nich, 50 to rodziny niepełne (136 osób), natomiast 3 to rodziny wielodzietne (13 osób). Warto tu nadmienić, iż skala korzystania rodzin z pomocy społecznej z tego tytułu na przestrzeni lat 2018-2020 uległa zmniejszeniu o 11, tj. o 17,5%.

Jedną z dysfunkcji rodziny stanowi przemoc. Według definicji ustawowej zawartej w art. 2 pkt 2 Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, przemoc w rodzinie oznacza jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny (osób najbliższych lub innych wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących), w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą. O przemocy w rodzinie można mówić wtedy, gdy ma charakter intencjonalny; jest rodzajem relacji, charakteryzującej się przewagą sprawcy nad ofiarą, bądź takiej, w której sprawca podejmując działania lub zaniechując ich narusza prawa i dobra osobiste ofiary; oraz gdy powoduje szkody fizyczne i psychiczne, wywołując cierpienie u osoby doznającej przemocy. Przemoc w rodzinie może przyjmować różnorodne formy, w szczególności fizyczną, psychiczną, seksualną, ekonomiczną oraz zaniedbania.

Stosowanie przemocy przez jednego z członków rodziny destabilizuje funkcjonowanie całego systemu rodzinnego. Jej skutkiem mogą być nie tylko bezpośrednie szkody w sferze zdrowia fizycznego i psychicznego, ale także długotrwałe negatywne konsekwencje dla rozwoju dzieci. Specyfika tego zjawiska powoduje, iż jest ono trudne do rozpoznania. Niejednokrotnie trwa bowiem wiele lat, a ofiary trzymają je w tajemnicy ze względu na związek emocjonalny ze sprawcą, obawę przed ostracyzmem społecznym czy brak wiary w możliwość zmiany sytuacji. Również traktowanie przemocy jako prywatnej sprawy rodziny powoduje, że wiele jej przypadków nigdy nie wychodzi na jaw.

Główne źródło informacji na temat przemocy w rodzinach w Gminie Górowo Iławeckie stanowią dane Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego w szczególności dotyczące stosowania procedury „Niebieskie Karty”. W ich świetle, w 2020 roku do Zespołu wpłynęło 20 formularzy NK, w 2019 roku było to 37 formularzy, a w 2018 roku wpłynęło 36 NK. Dane te wskazują na zmniejszenie się skali stosowania procedury NK w porównaniu do 2018 roku, jednak nie wykazują jednoznacznej tendencji malejącej. W latach 2018-2020 zakończono łącznie 77 procedur.

Specyfikę zjawiska potwierdzają statystyki pomocy społecznej, w świetle których w latach 2018-2020 przemoc w rodzinie stanowiła powód wsparcia corocznie 1 lub 2 rodzin. W rzeczywistości problem ten może dotyczyć większej liczby rodzin, jednak klienci niejednokrotnie

„chętniej” przyznają się do ubóstwa, bezrobocia, niepełnosprawności czy długotrwałej choroby, z tytułu których mogą otrzymać wsparcie, niż do trudności związanych z przemocą.

Wsparcie rodzinom przeżywającym trudności w sferze opiekuńczo-wychowawczej oraz w innych sferach funkcjonowania udzielane jest przez asystenta rodziny, który podejmując współpracę z rodziną, dokonuje wraz z innymi specjalistami, m.in. pracownikiem socjalnym, diagnozy problemów w rodzinie, a następnie wspólnie z rodziną ustala plan pracy, mający na celu poprawę jej sytuacji. Plan ten jest dalej wspólnie monitorowany, oceniany, a w przypadku potrzeby również zmieniany. Asystent jako osoba wspierająca w czasie współpracy z rodziną wskazuje działania dążące do wypracowania przez jej członków prawidłowych postaw rodzicielskich, podejmuje działania edukacyjno-wychowawcze, wzmacnia i motywuje. Od 1 stycznia 2017 roku, z dniem wejścia w życie ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, poszerzył się obszar działań asystenta rodziny poprzez przypisanie mu funkcji koordynatora kompleksowego wsparcia (poradnictwa) dla kobiet w ciąży i ich rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w ciąży powikłanej, kobiet w sytuacji niepowodzeń położniczych oraz wsparcia rodzin dzieci, u których zdiagnozowano „ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, która powstała w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu”. W 2020 roku w Gminie Górowo Iławeckie asystent rodziny współpracował z 8 rodzinami, w których wychowywało się 21 dzieci, w 2019 roku było to 9 rodzin, a w 2018 roku 7 rodzin.

2.3. Osoby bezrobotne i bierne zawodowo.

W świetle ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, bezrobotnym określa się osobę m.in. niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, gotową i zdolną do podjęcia pracy w pełnym wymiarze czasu oraz zarejestrowaną w powiatowym urzędzie pracy. Za bezrobotną można więc uznać osobę, która zatrudnienia nie ma, jednak jest gotowa i chętna do tego, aby je podjąć, a także poczynić w tym zakresie odpowiednie kroki, takie jak zdobycie kwalifikacji adekwatnych do potrzeb rynku pracy czy odbycie stażu zawodowego.

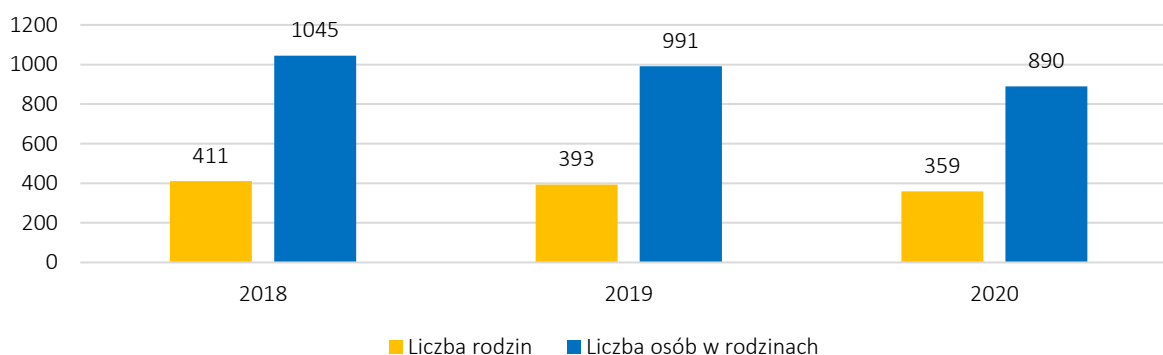
Mówiąc o bezrobociu rejestrowanym, trzeba mieć na myśli osoby zarejestrowane w urzędzie pracy jako bezrobotne. Zjawisko to można zanalizować w oparciu o statystyki PUP, jednak analiza nie oddaje do końca skali szerszego zjawiska, czyli braku pracy. Część osób zarejestrowanych w PUP to osoby, które tylko formalnie są bezrobotne, ponieważ pracują w „szarej strefie”, z drugiej natomiast strony poza rejestrami PUP są osoby bierne zawodowo, które teoretycznie mogłyby pracować, jednak nie mają do tego motywacji, brakuje im kompetencji życiowych, bądź nie chcą podejmować zatrudnienia, ponieważ wystarczą im otrzymywane świadczenia.

Analiza statystyk pomocy społecznej dotyczących Gminy Górowo Iławeckie wskazuje na to, że pomimo odnotowywanego w ostatnich latach spadku skali bezrobocia rejestrowanego,

bezrobocie nadal jest zaliczane do głównych powodów korzystania z pomocy społecznej. W 2020 roku wsparcie z tego z tytułu otrzymywało 359 rodzin, w których funkcjonowało 890 osób, w 2019 roku były to 393 rodziny z 991 osobami, natomiast w 2018 roku 411 rodzin, w których żyło 1 045 osób. Dane te wskazują na tendencję malejącą – w okresie 2018-2020 liczba rodzin korzystających ze wsparcia z powodu bezrobocia zmniejszyła się o 52, tj. o 12,7%, natomiast liczba osób spadła o 155, tj. o 14,8%. Nadal jednak pozostaje na bardzo wysokim poziomie.

Dodatkowych informacji dostarczają dane na temat zasiłku okresowego. W 2020 roku taki zasiłek z tytułu bezrobocia otrzymywało 306 osób, które stanowiły 88,7% wszystkich osób, którym przyznano zasiłek okresowy. W 2018 roku zasiłek ten otrzymywało 345 osób, a w 2017 roku było to 361 osób.

Wykres 5. Rodziny korzystające z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia w latach 2018-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CUS.

Przyczyn powstawania bezrobocia można upatrywać w różnych źródłach – do podstawowych zalicza się jednak trzy grupy czynników: 1) indywidualne; 2) koniunkturalne oraz 3) instytucjonalne. Pierwsze z wymienionych to czynniki stanowiące pochodną indywidualnych preferencji, a także związane z jego charakterystyką, czyli m.in. brak ofert pracy spełniających określone oczekiwania, chęć znalezienia pracy blisko miejsca zamieszkania, poziom wykształcenia, umiejętności czy sprawność fizyczna. Czynniki koniunkturalne wpływają bezpośrednio na wielkość popytu na pracę, a więc zapotrzebowania na pracowników zgłaszanego przez pracodawców. Można wśród nich wymienić np. kryzys gospodarczy czy wprowadzenie nowych technologii. Czynniki instytucjonalne to natomiast system pomocy osobom bezrobotnym, mechanizm płacy minimalnej, system podatkowy czy działalność związków zawodowych⁵. Z punktu widzenia strategii rozwiązywania problemów społecznych szczególne znaczenie mają czynniki indywidualne, ponieważ pewne cechy osób bezrobotnych – wykształcenie, wiek czy postawy, warunkują to, jak szybko znajdą one zatrudnienie.

⁵ *Bezrobocie – między diagnozą a działaniem*, red. naukowa dr J. Staręga-Piasek, Warszawa 2013, s. 15-16.

W świetle statystyk Powiatowego Urzędu Pracy w Bartoszycach liczba bezrobotnych mieszkańców gminy w końcu 2020 roku wynosiła 556 osób, co oznacza ich spadek w porównaniu do 2018 roku o 122 osoby, tj. o 18,0%. Wśród bezrobotnych mieszkańców gminy przeważają kobiety, które w 2020 roku stanowiły 56,3% ogółu zarejestrowanych. Biorąc natomiast pod uwagę wiek, to należy zwrócić uwagę na to, że 29,0% bezrobotnych stanowią osoby powyżej 50 roku życia, natomiast 23,2% to osoby do 30 roku życia. Wśród bezrobotnych mieszkańców gminy, aż 68,9% to osoby długotrwale bezrobotne. Czynniki te mogą wpływać na aktywizację zawodową mieszkańców, szczególnie jeśli doda się do nich niskie wykształcenie, brak doświadczenia zawodowego, kwalifikacje nieadekwatne do potrzeb rynku pracy czy niepełnosprawność, a także niechęć do podjęcia pracy i zmiany swojej sytuacji społeczno-zawodowej.

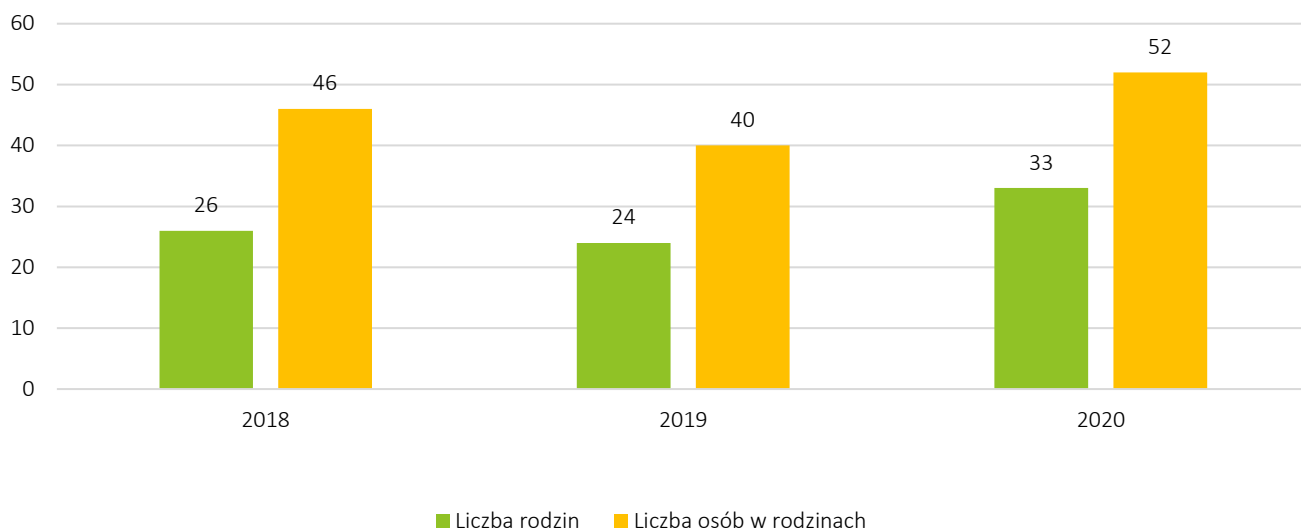
2.4. Osoby uzależnione.

Światowa Organizacja Zdrowia definiuje uzależnienie jako stan psychiczny i fizyczny, wynikający z interakcji organizmu z substancją psychoaktywną. Charakteryzuje się on zmianami zachowania oraz koniecznością przyjmowania substancji w sposób okresowy bądź ciągły – w celu doświadczania jej wpływu bądź uniknięcia objawów towarzyszących jej brakowi w organizmie. W kontekście dysfunkcji społecznych uzależnienie należy jednak rozumieć szerzej, tj. jako silną i nabytą potrzebę zażywania substancji psychoaktywnych bądź wykonywania określonych czynności, takich jak np. uprawianie hazardu, oglądanie telewizji, korzystanie z internetu czy robienie zakupów⁶. W obu tych wymiarach uzależnienie może przynieść negatywne konsekwencje – utrudnia bowiem prawidłowe funkcjonowanie psychiczne, fizyczne i społeczne. Niejednokrotnie prowadzi nie tylko do utraty zdrowia, ale także do wykluczenia społecznego, przestępczości oraz problemów i dysfunkcji w rodzinie.

Na podstawie dostępnych danych nie jest możliwe określenie skali uzależnień. Przyczyny są różne – osoby uzależnione i ich rodziny mogą nie zdawać sobie sprawy z problemu, mogą również go ukrywać albo próbować zwalczyć we własnym gronie, nie korzystając z pomocy specjalistów. Z tego względu analiza problemu wymaga korzystania z fragmentarycznych danych pochodzących z różnych źródeł.

⁶Zob. *Współczesne teorie i praktyka profilaktyki uzależnień chemicznych i niechemicznych*, red. M. Jędrzejko, Warszawa 2009, s. 40; <http://www.kbpn.gov.pl/portal?id=112184>.

Wykres 6. Rodziny korzystające ze wsparcia z powodu alkoholizmu w latach 2018-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CUS.

W świetle statystyk pomocy społecznej, w 2020 roku z tytułu alkoholizmu wsparcie otrzymały 33 rodziny, w których funkcjonowały 52 osoby. W porównaniu do 2018 roku liczba rodzin zwiększyła się o 9, natomiast w odniesieniu do 2017 roku – o 7 rodzin. Skala narkomanii w świetle statystyk pomocy społecznej jest mniejsza. W latach 2018-2020 problem ten dotyczył corocznie 1 lub 2 osób. Z danych GKPirPA wynika, że w 2020 roku liczba wniosków o skierowanie na leczenie odwykowe wyniosła 10, w 2019 roku było ich 30, a w 2018 roku 18. Nie są to duże liczby, jednak należy wziąć pod uwagę, iż dotyczą osób pijących w sposób szkodliwy i zagrażający najbliższemu otoczeniu. Większość z tych osób, postanowieniami Sądu została skierowana na leczenie w niestacjonarnym zakładzie lecznictwa odwykowego, tj. do Poradni Uzależnień w Bartoszczach.

3. Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią.

W świetle przeprowadzonej diagnozy sytuacji społecznej przed Gminą Górowo Iławeckie w najbliższych latach pojawi się wiele wyzwań, którym gmina będzie musiała sprostać, by utrzymać lub poprawić jakość życia mieszkańców. Są to wyzwania nierzadko niezależne od jednostki samorządu terytorialnego, a wynikające ze zmian społecznych, demograficznych, gospodarczych, klimatycznych i innych, bezpośrednio lub pośrednio wpływających na sytuację gminy.

Spółeczeństwo Gminy Górowo Iławeckie wykazuje cechy postępującego starzenia się. Obecnie 18,4% mieszkańców gminy to osoby w poprodukcyjnym okresie życia i należy prognozować, że w najbliższych latach odsetek ten będzie się zwiększał. I choć starzenie się i starość są wpisane w cykl życia, to jednak rozwój cywilizacyjny, wydłużanie czasu trwania życia oraz coraz wyższa jego jakość będą powodować wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Jeżeli nie pójdzie za nim adekwatny wzrost liczby osób w przedprodukcyjnym okresie życia, głównie ze względu na to, że decyzje prokreacyjne podejmowane są obecnie coraz później, a dominującym modelem rodziny staje się model 2+1, który nie zapewni prostej zastępowalności pokoleń, to w strukturze społeczeństwa coraz większy odsetek będą stanowić ludzie starsi, natomiast najmłodsze grupy wiekowe będą miały coraz mniejszy udział.

Postępowanie zjawiska starzenia się społeczeństwa może w przyszłości wpłynąć na kierunki rozwoju gminy, a także strukturę jego budżetu. Ze względu na wchodzenie coraz większej liczby osób w wiek emerytalny, wpływy do budżetu mogą się zmniejszać, natomiast rosnąć będą potrzeby, głównie w sferze pomocy społecznej i opieki zdrowotnej – zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze, medyczne, pielęgnacyjne, edukacyjne czy aktywizacyjne. Istotne będzie m.in. funkcjonowanie i dostosowywanie do potrzeb społecznych, instytucjonalnego i organizacyjnego systemu wsparcia osób starszych i o ograniczonej sprawności, a także zwiększanie dostępności form i usług sprzyjających wzrostowi ich aktywności społecznej oraz zawodowej.

Jednym z priorytetowych obszarów lokalnej polityki społecznej w najbliższych latach powinno być zdrowie. W związku ze starzeniem się społeczeństwa oraz trybem życia nie sprzyjającym zdrowiu poprzez m.in. brak lub małą aktywność fizyczną, niewłaściwe odżywianie czy niewystarczającą dbałość o higienę, może zwiększać się liczba osób, które będą wymagały wsparcia z tytułu niepełnosprawności czy przewlekłych chorób, zwłaszcza tzw. chorób cywilizacyjnych. Znaczenie mają tu również aspekty środowiskowe, w szczególności zmiany klimatu oraz zanieczyszczenia środowiska, które mogą obniżać poziom zdrowotności społeczeństwa. Należy wobec tego zadbać z jednej strony o systematyczne zwiększanie dostępu do ochrony zdrowia, a także rozwijanie usług

opiekuńczych i innych form wsparcia, a z drugiej o efektywne oddziaływanie na poziomie świadomości społeczeństwa i profilaktyki zdrowotnej. Działania w zakresie promocji zdrowia powinny wyposażać ludzi w kompetencje umożliwiające im zwiększanie kontroli nad własnym zdrowiem, podejmowanie decyzji sprzyjających zdrowiu, kształtowanie potrzeb i kompetencji do rozwiązywania problemów zdrowotnych, a także zwiększanie potencjału zdrowia.

W świetle statystyk pomocy społecznej, do dominujących problemów na terenie Gminy Górowo Iławeckie należy ubóstwo i bezrobocie. Pomimo odnotowanego w ostatnich latach spadku bezrobocia rejestrowanego w całej Polsce, w tym również w gminie, okazuje się, że nadal dość duża część mieszkańców w wieku aktywności zawodowej nie pracuje. Mowa tu o bezrobotnych zarejestrowanych w PUP, należy natomiast mieć również na uwadze osoby bierne zawodowo, oddalone od rynku pracy i nie podejmujące żadnej aktywności w kierunku aktywizacji bądź pracujące w tzw. „szarej strefie”. Szczególnym wyzwaniem staje się obecnie również zapewnienie dostępności do aktywizacji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych i innych, których mobilność ogranicza wiek czy stan zdrowia. W tym zakresie powinny być podejmowane działania służące likwidacji barier w przestrzeni publicznej, w tym barier komunikacyjnych, architektonicznych czy cyfrowych. Ważne jest tu wykorzystywanie rozwoju nowych technologii oraz dostosowywanie budynków, sprzętów oraz działań do potrzeb osób o ograniczonej mobilności i różnych dysfunkcjach, nie tylko narządu ruchu, ale również wzroku, mowy czy słuchu. Jedną z możliwości na aktywizację mieszkańców może stać się uzdrowisko – gmina obecnie prowadzi w tym zakresie inwestycje, polegające na budowie zakładu przyrodoleczniczego, pawilonu uzdrowskiego i tężni solankowych. Inwestycje mogą przyczynić się do utworzenia nowych miejsc pracy dla mieszkańców, a także rozwoju usług.

Do wyzwań lokalnej polityki społecznej należy też zaliczyć różne rodzaje uzależnień, w tym nie tylko od substancji psychoaktywnych, takich jak alkohol, narkotyki czy dopalacze, ale także uzależnienia behawioralne np. od internetu, komputera czy hazardu. Są one trudne do wykrycia i zdiagnozowania, a często mają nieświadomy charakter bądź nie zostają ujawnione przez osoby nimi dotknięte ze względu chociażby na poczucie wstydu czy brak wiary w możliwość uzyskania skutecznej pomocy. Oba rodzaje uzależnień są niebezpieczne ze względu na ich wpływ na zdrowie fizyczne, a także na funkcjonowanie psychiczne, fizyczne i społeczne osób oraz rodzin. Niejednokrotnie prowadzą nie tylko do utraty zdrowia, ale także do wykluczenia społecznego, przestępczości oraz problemów i dysfunkcji w rodzinie.

Szczególnym wsparciem należy obejmować rodziny z dziećmi, w tym wielodzietne, niepełne, borykające się z trudnościami codziennego życia i dysfunkcjami, takimi jak przemoc czy uzależnienia. Program „Rodzina 500 plus” przyczynił się do zmniejszenia skali ich ubóstwa, jednak trzeba wspierać je w innych obszarach, w tym przede wszystkim kompetencji opiekuńczo-wychowawczych, prawidłowych wzorców i relacji w rodzinie, rozwoju dzieci i młodzieży,

aktywności i integracji społecznej rodzin czy przewycięzania trudności życiowych. Ważne jest, aby dążyć do rozwiązań, które nie uzależniają wsparcia od dochodu rodziny, natomiast sprzyjają skorzystaniu z niego rodzinom, które przekraczają tzw. próg dochodowy, co nie oznacza, że nie doświadczają żadnych trudności i problemów. Takie działania będzie realizowań m.in. CUS w Górowie Ławeckim. Szczegółowe cele i zadania w obszarze wsparcia rodzin są określane w gminnych programach wspierania rodziny.

Realizacji wyzwań lokalnej polityki społecznej będzie służył rozwój usług społecznych w Gminie Górowo Ławeckie, ze szczególnym akcentem położonym na ich dostępność dla mieszkańców, w szczególności starszych, niepełnosprawnych, chorujących, czy wykluczonych komunikacyjnie. W tym kontekście istotne będzie z jednej strony podejmowanie działań „blisko” mieszkańców, a z drugiej, organizacja usług dowozu dla osób z potrzebą wsparcia w zakresie mobilności. Ważna jest także współpraca międzyinstytucjonalna, która umożliwi podejmowanie wielopłaszczyznowych działań w zakresie nie tylko diagnozowania i rozwiązywania problemów społecznych, ale przede wszystkim kreowania dobrej jakości życia mieszkańców. Dostępność usług społecznych może być zwiększona poprzez aktywność organizacji obywatelskich, dlatego ważne jest kreowanie warunków do ich rozwoju, a także angażowania się obywateli oraz tworzonych przez nie organizacji w kształtowanie polityk publicznych, we współdecydowanie w sprawach lokalnych, a także sprawna wymiana informacji pomiędzy władzą I mieszkańcami.

Rozwiązywanie problemów społecznych stanowi długotrwały i wieloaspektowy proces. Warto, aby oprócz działań podejmowanych w sytuacjach kryzysowych, uwzględniał dążenie do zmiany mentalności osób, rodzin i całych społeczności, ponieważ bez ich chęci i zaangażowania działania te nie przyniosą skutków. Dodatkowym utrudnieniem może być dziedziczność problemów I dysfunkcji, która powoduje, że czerpanie przez kolejne pokolenia poglądów i wzorców zachowań od swoich rodzin, ma wymiar negatywny. Pozwala też prognozować pogłębianie się wykluczenia społecznego w różnych sferach funkcjonowania.

Efektywne rozwiązywanie problemów społecznych może wymagać podejmowania działań zapobiegawczych, służących wczesnemu wykrywaniu *objawów* dysfunkcji; edukacji i informowaniu społeczeństwa w zakresie m.in. zagrożeń społecznych i możliwości ich zapobiegania i likwidowania, a także pobudzaniu aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców. Działania te powinny iść w parze ze zrównoważonym rozwojem gminy, uwzględniającym, obok kierunków gospodarczych nastawionych na wzrost liczby miejsc pracy oraz atrakcyjność turystyczną I inwestycyjną, również kierunki wspierające budowę społeczeństwa obywatelskiego – aktywnego I świadomego. Jeżeli te warunki będą spełnione, to w najbliższych latach w zakresie objętym strategią można prognozować, że wizja rozwoju społecznego gminy zawarta w niniejszym dokumencie zostanie zrealizowana. Zagrożenie może natomiast stanowić nieprzewidywalna obecnie sytuacja epidemiologiczna związana z pandemią koronawirusa w Polsce. Trudno obecnie

określić, jakie przyniesie skutki w perspektywie długoterminowej, natomiast według wstępnych prognoz w najbliższych latach może wystąpić kryzys gospodarczy, rosnące bezrobocie oraz pogłębiające się problemy i dysfunkcje rodzin.

Na powyższe nakładają się poważne, globalne wyzwania związane ze zmianami klimatycznymi, wyczerpywaniem się złóż surowców energetycznych (ropa, węgiel, gaz) oraz degradacją środowiska naturalnego. Jeśli w perspektywie kilku lat nie uda się wprowadzić radykalnej zmiany sposobu pozyskiwania surowców, projektowania i produkcji, a także zmiany stylów konsumpcji, czyli szeroko rozumianej transformacji energetycznej w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym, należy przewidywać, iż w niedalekiej przyszłości gospodarkę i społeczeństwo dotknie kryzys znacznie poważniejszy w skutkach niż recesja z lat 2007-2009⁷. W obliczu tego, Strategia powinna uwzględniać skuteczne zarządzanie w sytuacjach kryzysowych oraz innowacyjne metody pracy, a także elastyczność i reagowanie na zmiany.

⁷ Zob. więcej: M. Popkiewicz, *Rewolucja energetyczna. Ale po co?*, Wydanie II, Wydawnictwo Sonia Draga, Katowice 2019.

4. Programowanie wdrażania Strategii.

4.1. Kontekst prawny Strategii.

Planowanie strategiczne w dziedzinie gminnej polityki społecznej stanowi relatywnie długi i skomplikowany proces dostosowywania działań władz samorządowych do obecnych oraz przyszłych potrzeb społecznych (w określonej perspektywie czasowej), z uwzględnieniem posiadanych zasobów oraz szans i zagrożeń pochodzących z otoczenia. Planując strategię rozwiązywania problemów społecznych, należy brać pod uwagę różnorodne uwarunkowania zewnętrzne, które mogą mieć pozytywny lub negatywny wpływ na realizację jej założeń.

Podstawą ustroju Polski jest ustawa zasadnicza, czyli Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. W preambule Konstytucji zostały określone fundamentalne wartości, które decydują o harmonijnym funkcjonowaniu bytu państwowego: poszanowanie wolności i sprawiedliwości, współdziałanie władz, dialog społeczny oraz zasada pomocniczości (subsydiarności) umacniająca uprawnienia obywateli i ich wspólnot. Ponadto, rozdział pierwszy Konstytucji RP wprowadza szereg zasad ustrojowych, wśród których należy wskazać w szczególności „demokratyczne państwo prawne, urzeczywistniające zasady sprawiedliwości społecznej” (art. 2 i 7 Konstytucji). Oznacza to, że:

- 1) władzę sprawuje naród poddający swoje organy przedstawicielskie cyklicznej legitymizacji w wolnych i powszechnych wyborach;
- 2) organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa;
- 3) ochrona słabszych ekonomicznie jednostek i grup ludności wyraża się w istnieniu odpowiednich zabezpieczeń społecznych i usług socjalnych świadczonych przez państwo i różne wspólnoty samorządowe.

Urzeczywistnianie zasady „sprawiedliwości społecznej” odbywa się w praktyce w oparciu o akty normatywne niższego rzędu, zwłaszcza ustawę z dnia 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej*. Stanowi ona główną przesłankę i zarazem bezpośrednią podstawę prawną opracowywania strategii rozwiązywania problemów społecznych przez gminę.

W myśl art. 2 ust. 1 przywołanej ustawy, „Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości”. Tak rozumianą działalność organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi.

Ustawa podkreśla, iż pomoc społeczna powinna wspierać osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb, aby mogły żyć w warunkach odpowiadających godności człowieka. Ale zarazem wymaga od klientów współdziałania w rozwiązywaniu ich trudnej sytuacji życiowej.

Obszar lokalnej polityki społecznej kształtują również inne akty normatywne w randze ustawy, wśród których należy wymienić w szczególności:

- *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym;*
- *Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych;*
- *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;*
- *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie;*
- *Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi;*
- *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii;*
- *Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego;*
- *Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;*
- *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym;*
- *Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych;*
- *Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;*
- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;*
- *Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych;*
- *Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych;*
- *Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów;*
- *Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci;*
- *Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”;*
- *Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów;*
- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych;*
- *Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych;*
- *Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny.*

Realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych odbywa się na podstawie przepisów wskazanych wyżej ustaw, które regulują obowiązki organów gminy, sposób realizacji zadań własnych, jak również określają katalog dostępnych narzędzi.

4.2. Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi i programowymi.

Kluczowe znaczenie dla polityki społecznej mają dokumenty strategiczne i programowe przyjmowane na szczeblu międzynarodowym (przede wszystkim UE), krajowym i regionalnym. Definiują one ramy formalno-prawne dla działania władz samorządowych, a jednocześnie wskazują priorytetowe obszary interwencji publicznej. Szczególnie ważne są te dokumenty, które podejmują temat wykluczenia społecznego jako jedno z głównych wyzwań dla współczesnej polityki społecznej.

Analizując uwarunkowania wynikające z dokumentów międzynarodowych, należy zwrócić uwagę w szczególności na Agendę na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030, przyjętą w dniu 25 września 2015 roku przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych. Stanowi ona plan transformacji w dziedzinach o kluczowym znaczeniu dla ludzkości, tj.: ludzie, planeta, dobrobyt, pokój i partnerstwo, mając na celu wyeliminowanie ubóstwa i głodu, ochronę planety przed degradacją oraz podejmowanie pilnych działań w zakresie zmian klimatu; zapewnienie wszystkim ludziom możliwości korzystania z dobrodziejstw dostatniego i satysfakcjonującego życia oraz to, aby postęp gospodarczy, społeczny i technologiczny przebiegał w zgodzie z naturą; wspieranie pokojowego, sprawiedliwego i inkluzywnego społeczeństwa, wolnego od lęku i przemocy oraz mobilizowanie środków do wdrożenia Agendy 2030 przy udziale wszystkich krajów, interesariuszy i obywateli. W ramach Agendy określono 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju. Z punktu widzenia polityki społecznej istotne są cele odnoszące się do eliminacji ubóstwa i głodu, zapewnienia wszystkim ludziom zdrowego życia oraz edukację wysokiej jakości, osiągnięcia równości płci, uczynienia miast i osiedli ludzkich bezpiecznymi i stabilnymi, a także budowy na wszystkich szczeblach skutecznych i odpowiedzialnych instytucji, sprzyjających włączeniu społecznemu.

Wiodącą siłą, która doprowadziła do przyjęcia Agendy 2030 była Unia Europejska. Obecnie na jej szczeblu trwa debata nad strategią działań w kierunku zrównoważonej Europy. Europa 2030 będzie stanowić odpowiedź na pilne wyzwania stanowiące zagrożenie dla społeczeństwa, dobrobytu gospodarczego i środowiska naturalnego. Nowa forma trwałego rozwoju gospodarczego ma opierać się na gospodarce obiegu zamkniętego, zrównoważonej produkcji żywności „od pola do stołu”, stosowaniu odnawialnych źródeł energii oraz zagwarantowaniu przemiany sprawiedliwej ze społecznego punktu widzenia – priorytetem muszą pozostać inwestycje społeczne w obszarach edukacji, włączenia społecznego, opieki zdrowotnej i długoterminowej, praw mniejszości, równouprawnienia płci i rozwoju obszarów wiejskich.

Analizując dokumenty szczebla krajowego należy zwrócić uwagę przede wszystkim na *Długookresową Strategię Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności*. Jej główny cel stanowi poprawa jakości życia Polaków. Jego osiągnięcie będzie możliwe dzięki podjęciu działań w trzech obszarach: konkurencyjności i innowacyjności; równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski oraz efektywności i sprawności państwa. W 2017 roku Rada Ministrów przyjęła także *Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* stanowiącą aktualizację *Strategii Rozwoju Kraju 2020*. Dokument ten określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym oraz przestrzennym, przedstawiając nowy model rozwoju, czyli rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Główny cel Strategii stanowi „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”.

Rok 2020 był końcowym okresem obowiązywania *Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji*. Na początku 2021 roku Rada Ministrów zaprezentowała projekt uchwały w sprawie przyjęcia *Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027 z perspektywą do roku 2030*. Wśród głównych priorytetów wskazano przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży; przeciwdziałanie bezdomności i wykluczeniu mieszkaniowemu; usługi społeczne dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i innych osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu; instytucje pomocy społecznej oraz podmioty ekonomii społecznej – wsparcie dla osób i rodzin; integracja cudzoziemców - rozwój usług społecznych dla migrantów oraz wsparcie integracji na rynku pracy.

Istotnym dokumentem jest również *Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej (KPRES)*, którego cel główny brzmi „Do roku 2023 podmioty ekonomii społecznej i solidarnej będą ważnym elementem aktywizacji i integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz dostawcami usług użyteczności publicznej i realizatorami zadań z zakresu rozwoju lokalnego”. Będzie on realizowany poprzez cele szczegółowe:

- 1) Wspieranie trwałego partnerstwa podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej z samorządem terytorialnym w realizacji usług społecznych użyteczności publicznej oraz zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego.
- 2) Zwiększenie liczby wysokiej jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- 3) Zwiększenie konkurencyjności podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej na rynku.
- 4) Upowszechnienie pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej i solidarnej.

W świetle KPRES uwolnienie potencjału sektora ekonomii społecznej i solidarnej wymaga podjęcia skoordynowanych działań, dzięki którym rozwijać się będą cechy podmiotów działających w sektorze, takie jak zdolność do aktywizacji i reintegracji traktowanych podmiotowo osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; koncentracja na potrzebach społeczności lokalnych oraz bazowanie na ich zasobach; działania na rzecz dobra wspólnego przez m.in. realizację zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego; a także samodzielność, samopomoc i samowystarczalność. Aspekty te są ważne i w związku z tym niejednokrotnie przywoływane również w strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Na szczeblu gminnym istotna jest implementacja rozwiązań przewidywanych w ramach *Programu rządowego Dostępność Plus 2018-2025*, ustanowionego Uchwałą nr 102/2018 Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2018 r. Jego główny cel stanowi poprawa dostępności przestrzeni publicznej, produktów i usług w głównych obszarach wsparcia takich jak architektura, transport, edukacja, służba zdrowia, cyfryzacja i usługi. Dostępność dotyczy w szczególności osób na wózkach inwalidzkich, poruszających się o kulach, o ograniczonej możliwości poruszania się; osób niewidomych i słabo widzących, osób głuchych i słabo słyszących, osób głuchoniewidomych, osób z niepełnosprawnościami psychicznymi i intelektualnymi, osób starszych i osłabionych chorobami, kobiet w ciąży, osób z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi, osób mających trudności w komunikowaniu się z otoczeniem (także z rozumieniem języka pisanego albo mówionego) oraz osób o nietypowym wzroście (w tym również dzieci).

W obszarze polityki senioralnej na uwagę zasługuje *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – uczestnictwo – solidarność*, przyjęta Uchwałą nr 161 Rady Ministrów z dnia 26 października 2018 r. Cel polityki społecznej wobec osób starszych stanowi podnoszenie jakości życia seniorów poprzez umożliwienie im pozostawania jak najdłużej samodzielnymi i aktywnymi oraz zapewnienie bezpieczeństwa. Obszary dotyczące ogółu osób starszych to m.in. kształtowanie pozytywnego postrzegania starości w społeczeństwie, uczestnictwo w życiu społecznym, tworzenie warunków umożliwiających wykorzystanie potencjału osób starszych jako aktywnych uczestników życia gospodarczego i rynku pracy, profilaktyka chorób, promocja zdrowia, zwiększanie bezpieczeństwa fizycznego, tworzenie warunków do solidarności i integracji międzypokoleniowej, a także działania na rzecz edukacji dla starości (kadry opiekuńcze i medyczne), do starości (całe społeczeństwo), przez starość (od najmłodszego pokolenia) oraz edukacja w starości (osoby starsze). Obszary uwzględniające działania wobec niesamodzielnych osób starszych to w szczególności ułatwienie dostępu do usług wzmacniających samodzielność oraz dostosowanie środowiska zamieszkania do możliwości funkcjonalnych niesamodzielnych osób starszych, zapewnienie optymalnego dostępu do usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych i opiekuńczo-pielęgnacyjnych, a także system wsparcia nieformalnych opiekunów niesamodzielnych osób starszych przez instytucje publiczne.

W dniu 16 lutego 2021 roku Rada Ministrów przyjęła *Strategię na rzecz osób z niepełnosprawnościami na lata 2021-2030*. Jej głównym celem jest włączenie osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami w życie społeczne i zawodowe, a tym samym zagwarantowanie im praw określonych w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Dokument składa się z ośmiu priorytetów, takich jak niezależne życie, dostępność, edukacja, praca, warunki życia i ochrona socjalna, budowanie świadomości oraz koordynacja. W ich ramach planowane są takie działania jak np. zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami możliwości pełnego udziału w życiu społecznym, publicznym i politycznym, przeprowadzenie procesu deinstytucjonalizacji, wczesna pomoc, edukacja włączająca, aktywizacja zawodowa osób z niepełnosprawnościami, modyfikacja i uzupełnienie systemu wsparcia zatrudnienia oraz aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami, zapobieganie powstawaniu i pogłębianiu się niepełnosprawności, dostęp do usług zdrowotnych oraz zwiększenie efektywności procesu leczenia, profilaktyka i leczenie w obszarze zdrowia psychicznego oraz środowiskowy system wsparcia osób z problemami zdrowia psychicznego i inne.

Z punktu widzenia partycypacji społecznej warto również wdrażać założenia *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*, której głównym celem jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski. Jest on realizowany poprzez cztery cele szczegółowe, tj. kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności i komunikacji; poprawę mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne; usprawnienie procesów komunikacji społecznej oraz wymiany wiedzy; a także rozwój oraz efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego oraz kreatywnego.

Głównym dokumentem strategicznym o charakterze regionalnym jest *Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Warmińsko-Mazurskie 2030*, przyjęta w dniu 18 lutego 2020 roku do realizacji przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Jej główny cel stanowi spójność ekonomiczna, społeczna i przestrzenna Warmii i Mazur z regionami Europy, natomiast cele strategiczne to kompetencje przyszłości, inteligentna produktywność, kreatywna aktywność i mocne fundamenty. Wskazywane w niej kierunki działań ściśle wiążące się z polityką społeczną przewidują m.in.

- wspieranie rozwoju inicjatyw służących włączaniu społecznemu, budowaniu więzi społecznych w regionie, w tym międzypokoleniowych (szczególnie angażujące osoby starsze, młodzież, osoby z niepełnosprawnościami, mniejszości narodowe, rodziny nieaktywne mieszkające w małych społecznościach lokalnych);
- rozwój „banków inicjatyw” oraz platform wymiany dobrych praktyk wspierających integrację społeczną;
- wspieranie rozwoju infrastruktury sprzyjającej aktywizacji społecznej i pracy z rodziną, a także infrastruktury kultury, sportowej, rekreacyjnej, edukacyjnej (ośrodki wychowania

przedszkolnego, szkoły, obszary edukacji ekologicznej) oraz zapewniającej opiekę nad dziećmi do lat 3;

- realizację zintegrowanych programów aktywizacji i integracji (w tym bezrobotnych, bezdomnych i osób z niepełnosprawnościami, dzieci i młodzieży ze środowisk najuboższych zagrożonych dziedziczeniem ubóstwa, osób starszych, mniejszości narodowych);
- profilaktykę zdrowotną, realizację programów zdrowotnych oraz promocję zdrowego stylu życia.

W województwie warmińsko-mazurskim w 2020 roku zakończył się okres obowiązywania kluczowych dokumentów, określających cele i zadania samorządów, instytucji pomocy społecznej, służb zatrudnienia oraz podmiotów niepublicznych w zakresie polityki społecznej oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. W momencie opracowywania niniejszego dokumentu nie była jeszcze przygotowana wojewódzka strategia polityki społecznej, a przywoływanie założeń dotychczasowego dokumentu wydaje się niecelowe.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych powinna uwzględniać założenia głównych dokumentów strategicznych powiatu i gminy w zakresie polityki społecznej. *Strategia rozwiązywania problemów społecznych w powiecie bartoszyckim na lata 2016-2025* podejmuje szeroko rozumianą tematykę przeciwdziałania oraz likwidacji przyczyn i następstw problemów społecznych, których doświadczają mieszkańcy powiatu. Jej nadrzędny cel stanowi: „Poprawa funkcjonowania mieszkańców powiatu bartoszyckiego w środowisku rodzinnym, społecznym i zawodowym”, a realizowany jest poprzez następujące priorytety i przyporządkowane im cele strategiczne:

- **Priorytet I.** Stymulowanie aktywności zawodowej i przedsiębiorczości społecznej – Cel strategiczny 1. Poprawa zdolności mieszkańców powiatu do skutecznego wejścia na rynek pracy oraz utrzymania zatrudnienia w formie pracy najemnej lub na własny rachunek.
- **Priorytet II.** Kompleksowy system wsparcia dzieci, młodzieży, rodziców oraz całych rodzin – Cel strategiczny 2. Zwiększenie szans dzieci i młodzieży na wszechstronny rozwój oraz przyszłą samodzielność życiową.
- **Priorytet III.** Aktywizacja oraz włączenie osób starszych, chorych i niepełnosprawnych do życia społecznego – Cel strategiczny 3. Poprawa jakości życia osób starszych, ciężko i przewlekle chorych oraz osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym.
- **Priorytet IV.** Profilaktyka oraz łagodzenie skutków uzależnień i innych czynników szczególnego ryzyka – Cel strategiczny 4. Zmniejszenie skali zagrożeń wynikających z uzależnień oraz trudnych sytuacji życiowych skutkujących trwałym wykluczeniem społecznym.

- **Priorytet V.** Profesjonalizacja działań w zakresie rozwiązywania problemów społecznych – Cel strategiczny 5. Zwiększenie dostępności oraz jakości usług pomocy i wsparcia w powiecie bartoszyckim.

Cele SRPS powinny być ściśle powiązane również z założeniami gminnej strategii rozwoju – wpisują się one przede wszystkim w pierwszy cel strategiczny: *Poprawa warunków życia poprzez rozwój infrastruktury społecznej i podniesienie jakości kapitału ludzkiego* Strategii Rozwoju Gminy Wiejskiej Górowo Iławeckie na lata 2014-2021. Wskazana będzie, w przypadku aktualizacji strategii rozwoju, weryfikacja spójności celów, zawartych w obu dokumentach.

4.3. Cele strategiczne i kierunki działań.

Część operacyjną *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Górowo Iławeckie na lata 2021-2027* usystematyzowano w formie priorytetów. Każdy z nich dotyczy innego wycinka rzeczywistości społecznej, jednakże są one ze sobą ściśle powiązane. Dlatego też należy je rozpatrywać łącznie jako elementy składowe wizji rozwoju, zaś wdrożenie założeń jednego obszaru będzie miało istotny wpływ na powodzenie pozostałych.

Cel nadrzędny Strategii brzmi:

Wzmocnienie potencjału osób, rodzin oraz społeczności lokalnych zamieszkujących Gminę Górowo Iławeckie oraz zwiększenie ich dostępu do usług społecznych.

Poprawa jakości życia mieszkańców powinna przynieść długofalowe efekty dla gminy, przede wszystkim związane ze wzrostem poziomu zamożności i zadowolenia, a także powstrzymaniem odpływu ludności z terenu gminy, zwłaszcza wykształconej i aktywnej młodzieży.

Poniżej sformułowano katalog działań w ramach Strategii. Nie należy traktować go jako zbioru zamkniętego, ponieważ wyznacza kluczowe, niezbędne kierunki zaangażowania władz samorządu, jednostek organizacyjnych gminy oraz partnerów lokalnych. A zatem, jeżeli w trakcie wdrażania strategii pojawią się jeszcze inne pomysły (projekty) wpisujące się w jej cele, to również powinny zostać wzięte pod uwagę.

Cele szczegółowe i operacyjne oraz przyporządkowane im katalogi proponowanych działań zostały określone poniżej.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1.

Zwiększenie udziału osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących w życiu społecznym

Cele operacyjne:

- 1.1. Zwiększenie aktywności społecznej, zawodowej i edukacyjnej osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących.
- 1.2. Poprawa jakości życia osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących poprzez zwiększenie dostępu do usług społecznych i różnych form wsparcia.
- 1.3. Zwiększenie dostępności przestrzeni publicznej dla osób o ograniczonej sprawności.

Kierunki działań:

1. Realizacja usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych i całodobowych, w celu jak najdłuższego utrzymania osoby w środowisku.
2. Tworzenie i funkcjonowanie miejsc pobytu stałego i okresowego w mieszkaniach chronionych i wspomaganych.
3. Inicjowanie i organizowanie działań służących aktywności edukacyjnej, rekreacyjnej i fizycznej osób starszych, poprzez m.in. animację lokalną, projekty i przedsięwzięcia aktywizujące oraz edukacyjne, rozwój sieci klubów seniora i dziennych domów pomocy.
4. Realizacja projektów, przedsięwzięć i inicjatyw służących integracji osób niepełnosprawnych z otoczeniem, a także ich aktywizacji zawodowej oraz edukacyjnej.
5. Upowszechnianie i stosowanie rozwiązań takich jak np. asystent osoby starszej i/lub niepełnosprawnej, opiekun medyczny, teleopieka, opieka wytchnieniowa, służących ułatwieniu funkcjonowania osoby w podeszłym wieku, niepełnosprawnej i chorującej w środowisku lokalnym.
6. Uruchomienie i prowadzenie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego.
7. Realizacja działań ukierunkowanych na integrację międzypokoleniową oraz aktywność społeczną osób starszych i niepełnosprawnych, w szczególności poprzez włączanie w inicjatywy wolontarystyczne i międzypokoleniowe.
8. Działania na rzecz zapewnienia i zwiększania dostępności architektonicznej, cyfrowej i komunikacyjnej gminnych instytucji publicznych dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym osób z niepełnosprawnością ruchową, niewidomych, słabowidzących, głuchych, głuchoniemych i innych.
9. Działania na rzecz zwiększenia dostępu mieszkańców, w szczególności osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących do opieki medycznej i lekarzy specjalistów.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2.

Wzmocnienie rodzin z dziećmi w tworzeniu przyjaznego środowiska rodzinnego

Cele operacyjne:

- 2.1. Zwiększenie kompetencji opiekuńczo-wychowawczych rodziców i opiekunów.
- 2.2. Zwiększenie dostępu do usług wsparcia dla rodzin doświadczających trudności.
- 2.3. Zapewnienie warunków wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży

Kierunki działań:

1. Realizacja różnych form edukacji rodziców i opiekunów, a także osób planujących założenie rodziny, w zakresie szeroko rozumianych kompetencji rodzicielskich i świadomego rodzicielstwa.
2. Rozwój poradnictwa specjalistycznego, w szczególności prawnego, psychologicznego i rodzinnego, świadczonego osobom i rodzinom, wykazującym potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych lub znajdującym się w sytuacji kryzysowej.
3. Zapewnienie wsparcia rodzinom doświadczającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w postaci m.in. pracy socjalnej i asystentury rodzinnej.
4. Upowszechnianie i stosowanie innowacyjnych metod i narzędzi pracy z rodzinami, m.in. terapii skoncentrowanej na rozwiązaniach, coachingu rodzinnego oraz mediacji.
5. Promowanie i realizacja działań służących integracji rodzin ze środowiskiem lokalnym, a także różnych form samopomocy, w postaci np. rodzin wspierających, wolontariuszy czy organizacji grup samopomocowych.
6. Organizacja zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych w formach atrakcyjnych dla dzieci i młodzieży, służących doskonaleniu wiedzy i umiejętności, rozwijających pasje i zainteresowania oraz uczących kreatywnego spędzania czasu.

CEL SZCZEGÓŁOWY 3.

Przeciwdziałanie oraz ograniczenie skali dysfunkcji społecznych

Cele operacyjne:

- 3.1. Zwiększenie świadomości i wrażliwości społecznej w obszarze dysfunkcji, takich jak przemoc w rodzinie, alkoholizm i inne uzależnienia.
- 3.2. Minimalizowanie ryzyka występowania zachowań ryzykownych w szczególności wśród dzieci i młodzieży w wieku szkolnym.
- 3.3. Zapewnienie osobom i rodzinom dotkniętym problemem alkoholowym, narkomanią oraz przemocą domową dostępu do bezpośredniego, specjalistycznego wsparcia.

Kierunki działań:

1. Inicjowanie i realizacja akcji, kampanii społecznych oraz innych działań o charakterze edukacyjnym i informacyjnym, służących podnoszeniu wiedzy oraz kształtowaniu odpowiednich postaw społecznych, w szczególności w zakresie problematyki przemocy, uzależnień, bezpieczeństwa publicznego.
2. Upowszechnianie informacji na temat możliwości uzyskania pomocy przez osoby uzależnione i ich rodziny, a także przez sprawców i ofiary przemocy w rodzinie, za pośrednictwem np. mediów, materiałów drukowanych czy spotkań mieszkańców ze specjalistami.
3. Realizacja programów profilaktyczno-edukacyjnych skierowanych do dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych dotyczących uzależnień od substancji psychoaktywnych, uzależnień behawioralnych, innych zachowań ryzykownych, przemocy w rodzinie oraz agresji w szkołach; ze szczególnym uwzględnieniem problematyki aktualnych zagrożeń.
4. Rozwój poradnictwa specjalistycznego, wsparcia socjalnego oraz pracy terapeutycznej z dziećmi, osobami dorosłymi i całymi rodzinami doświadczającymi uzależnień bądź przemocy domowej.
5. Stosowanie procedury „Niebieskie Karty” jako elementu profesjonalnego systemu przeciwdziałania przemocy w środowisku lokalnym.
6. Kierowanie sprawców przemocy w rodzinie do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych.

CEL SZCZEGÓŁOWY 4.

Wzmacnianie kompetencji mieszkańców sprzyjających aktywności zawodowej oraz samodzielności i zaradności życiowej

Cele operacyjne:

- 4.1. Rozwijanie wiedzy, umiejętności i postaw mieszkańców służących ich samodzielności i zaradności.
- 4.2. Wzmacnianie aktywności zawodowej mieszkańców, w szczególności osób i grup doświadczających barier na rynku pracy.
- 4.3. Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa materialnego mieszkańców.

Kierunki działań:

1. Wspieranie mieszkańców gminy w zakresie nabywania umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego, a także rozwiązywania problemów socjalno-bytowych i finansowych, realizowane w szczególności poprzez pracę socjalną oraz spotkania ze specjalistami.
2. Wdrażanie działań edukacyjnych (np. kursów, szkoleń, warsztatów), służących rozwijaniu kapitału życiowego mieszkańców, m.in. w zakresie skutecznego działania, automotywacji, kreatywnego rozwiązywania problemów.
3. Zaangażowanie w przedsięwzięcia w zakresie promocji zdrowia i ekologii, w tym m.in. edukacji prozdrowotnej i proekologicznej, realizacji badań profilaktycznych oraz promocji zdrowego starzenia się.
4. Realizacja programów i projektów aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych, poszukujących pracy i nieaktywnych zawodowo, zwłaszcza z grup defaworyzowanych na rynku pracy.
5. Wspieranie usług opieki nad dziećmi w żłobkach, przedszkolach, klubach dziecięcych lub u dziennych opiekunów, ułatwiających powrót lub wejście na rynek pracy po okresie opieki nad dziećmi.
6. Udzielanie wsparcia finansowego oraz świadczeń w naturze rodzinom i osobom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej, w szczególności niezaradnym życiowo z powodu niepełnosprawności, rodzinom wielodzietnym i niepełnym, a także dotkniętym zdarzeniami losowymi, klęskami żywiołowymi lub ekologicznymi.
7. Realizacja kompleksowych działań wspierających powrót do naturalnego życia społecznego osób z niego wyizolowanych, zwłaszcza osób doświadczających trudności w przystosowaniu się po długotrwałym pobycie w zakładzie karnym oraz osób bezdomnych, w tym także poprzez kontrakty socjalne.

8. Organizowanie zbiórek żywności, odzieży i innych podstawowych dóbr z przeznaczeniem dla najbardziej potrzebujących osób i rodzin.

CEL SZCZEGÓŁOWY 5.

Tworzenie warunków aktywności i integracji społeczności lokalnej na rzecz dobra wspólnego

Cele operacyjne:

- 5.1. Zwiększenie kompetencji mieszkańców w działaniach służących lokalnej społeczności.
- 5.2. Wsparcie oddolnej aktywności mieszkańców, grup nieformalnych i organizacji pozarządowych.
- 5.3. Stworzenie warunków wzmocnienia partycypacji obywatelskiej mieszkańców.

Kierunki działań:

1. Wspieranie działań edukacyjnych, służących rozwojowi kompetencji liderów mieszkańców ze szczególnym naciskiem na partycypację obywatelską oraz wsparcie liderów w aktywnym i świadomym działaniu w społecznościach lokalnych.
2. Animowanie i włączanie mieszkańców do debaty oraz realizacji inicjatyw w zakresie adaptacji do zmian klimatu, gospodarki obiegu zamkniętego, profilaktyki zdrowotnej i in.
3. Współpraca merytoryczna i finansowa z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami, służąca poprawie dostępności usług społecznych oraz zaangażowaniu obywateli w rozwój lokalny.
4. Prowadzenie konsultacji społecznych z mieszkańcami, w formie m.in. spotkań otwartych, debat, warsztatów obywatelskich, badań ankietowych, przy podejmowaniu przez władze gminy decyzji w sprawach ważnych dla społeczności w sposób stwarzający warunki do powszechnego uczestnictwa osób fizycznych i organizacji pozarządowych.
5. Działania na rzecz organizowania społeczności lokalnej poprzez środowiskową pracę socjalną, animację społeczną, wspieranie grup nieformalnych i zorganizowanych form aktywności mieszkańców.
6. Działania informacyjno-edukacyjne w zakresie wiedzy i świadomości obywatelskiej, prawnej, zdrowotnej i ekologicznej, służące poprawie jakości i warunków życia mieszkańców.

Zakłada się, iż wyżej wymienione kierunki działań będą realizowane w pełnym horyzoncie czasowym strategii (2021-2027), dlatego też odstąpiono od opracowania odrębnego, szczegółowego harmonogramu. Jednakże w zależności od zdiagnozowanych potrzeb oraz możliwości organizacyjnych i finansowych, w kolejnych latach poszczególne zadania strategiczne mogą być wdrażane z różną intensywnością (z różnym natężeniem działań i inwestowanych nakładów finansowych). Ponadto przewiduje się możliwość rozszerzenia zakresu działań, jeżeli pojawią się nowe potrzeby oraz koncepcje rozwiązywania problemów społecznych nie znane w momencie tworzenia Strategii

4.4. Zarządzanie realizacją strategii.

W świetle ustawy o pomocy społecznej, realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych, podobnie jak jej opracowanie, należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym. Znaczna część kierunków działań zaplanowanych w Strategii mieści się w zadaniach jednostek organizacyjnych Gminy Górowo Iławeckie, a także Powiatu bartoszyckiego, organizacji pozarządowych i innych podmiotów, które funkcjonują w obszarze lokalnej polityki społecznej.

Zasadniczą rolę w zakresie planowania oraz podejmowania decyzji strategicznych będą odgrywały władze Gminy Górowo Iławeckie – Wójt to oraz Rada Gminy, natomiast instytucją koordynującą działania związane z wdrażaniem Strategii będzie Centrum Usług Społecznych w Górowie Iławeckim. Efektywna realizacja Strategii wymaga jednak wdrażania rozwiązań na poziomie wszystkich instytucji publicznych, zaangażowanych w jej realizację, poprawiających dostępność i jakość świadczonych usług społecznych oraz zwiększających skuteczność zarządzania sprawami lokalnej wspólnoty. W tym kontekście ważne będą przede wszystkim takie działania jak:

- zwiększanie kompetencji pracowników i osób zaangażowanych w realizację Strategii, poprzez udział w szkoleniach, kursach, warsztatach, seminariach, konferencjach, wizytach studyjnych i innych formach edukacji;
- wspieranie kadry specjalistów zajmujących się m.in. uzależnieniami, przemocą w rodzinie oraz interwencją kryzysową w postaci superwizji i pomocy psychologicznej;
- wzmocnienie współpracy i komunikacji międzyinstytucjonalnej w obszarach objętych Strategią, służącej szybkiej diagnozie oraz przeciwdziałania dysfunkcjom społecznym, a także zmniejszaniu skali ich występowania;
- doskonalenie umiejętności zarządzania w sytuacjach kryzysowych, w szczególności w zakresie rozpoznawania i diagnozowania sytuacji, podjęcia skutecznych działań zaradczych oraz przewidywania skutków i przeciwdziałaniu im;
- rozwój współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi poprzez m.in. włączanie ich przedstawicieli do zespołów opiniodawczych, doradczych i konsultacyjnych, zlecenie

realizacji zadań publicznych, umożliwianie szerszego udziału w kreowaniu polityk publicznych itd.;

- tworzenie partnerstw lokalnych oraz platform współpracy i wymiany informacji w obszarach strategicznych dla rozwoju społecznego, w tym m.in. wsparcia rodzin, przeciwdziałania dysfunkcjom społecznym, rozwoju dzieci i młodzieży, z udziałem instytucji oraz organizacji pozarządowych funkcjonujących w danym obszarze;
- podejmowania wspólnych działań rzeczniczych i lobbystycznych na rzecz rozwiązań, które nie leżą w gestii gminy, a mogą w istotny sposób przyczynić się do rozwiązania istniejących problemów oraz poprawy jakości życia mieszkańców.

4.5. Aktualizacja Strategii.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Górowo Iławeckie na lata 2021-2027 jest wieloletnim dokumentem planistycznym, w związku z czym należy wziąć pod uwagę, że w wyniku zmian społeczno-ekonomicznych niektóre jej zapisy mogą stać się nieaktualne jeszcze przed końcem okresu jej obowiązywania. W takiej sytuacji należy podjąć decyzję o jej aktualizacji bądź o opracowaniu nowej Strategii, uwzględniającej nowe uwarunkowania prawne, programowe, społeczne czy ekonomiczne.

Aktualizacja dokumentu, przeprowadzana w trybie, w jakim uchwalona została Strategia, będzie konieczna tylko w przypadku gdy zmianie ulegną obszary priorytetowe i cele strategiczne dokumentu. W pozostałych przypadkach decyzja o aktualizacji zostanie podjęta przez koordynatora wdrażania Strategii. Aktualizacji Strategii nie wymagają natomiast zmiany w katalogu działań służących realizacji celów, ponieważ z założenia jest to katalog otwarty, wykorzystywany w zależności od aktualnych potrzeb oraz umożliwiający realizację innych przedsięwzięć, niż w nim wymienione, o ile wpisują się w cele Strategii. Nie wymagają jej także zmiany i modyfikacje wskaźników, służących monitoringowi działań. Jeżeli w procesie wdrażania Strategii zostanie zidentyfikowana potrzeba rozszerzenia zakresu lub przeformułowania wybranych wskaźników, możliwe jest wprowadzenie zmian bez konieczności aktualizacji dokumentu – o ile zmiany te będą służyły lepszemu rozpoznaniu sytuacji społecznej oraz efektów wdrażania strategii.

4.6. Monitoring Strategii.

Monitoring to proces gromadzenia oraz analizowania informacji ilościowych i jakościowych w celu odpowiedzi na pytania: „Co, kiedy i jak zostało zrobione?”. Pozwala uchwycić różnice pomiędzy założeniami planu strategicznego a ich faktycznym wykonaniem.

Monitoring jest podstawą dla sprawozdawczości (raportowania), zarządzania zmianą oraz ewaluacji. Dane zebrane w trakcie procesu monitorowania są analizowane, a następnie

opracowywane w formie sprawozdań na potrzeby wewnętrzne oraz raportów prezentowanych opinii publicznej. Wypracowane wnioski i rekomendacje wspomagają proces decyzyjny oraz zarządzanie informacjami, ułatwiając znajdowanie rozwiązań w sytuacjach, kiedy zostaną zidentyfikowane odchylenia od pierwotnych założeń.

Kompleksowy monitoring wdrażania *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Górowo Iławeckie na lata 2021-2027* będzie prowadzony raz na dwa lata, za każde zakończone dwa lata kalendarzowe. Przedmiotem monitoringu będą wskaźniki oparte na obiektywnych dowodach obrazujących stan założonych działań oraz osiągniętych rezultatów i celów. Odnoszą się one do kierunków niezbędnych działań, które zostały przyporządkowane poszczególnym obszarom Strategii. Monitoringowi mogą podlegać również wskaźniki kontekstowe, pokazujące ogólną sytuację społeczną Gminy Górowo Iławeckie, mające charakter komplementarny wobec wskaźników realizacji działań. Ich analiza pozwoli spojrzeć na proces realizacji Strategii w odniesieniu do sytuacji w gminie.

Efektami prac będą raporty z monitoringu realizacji SRPS, a przedstawione w nich wnioski i rekomendacje mogą być podstawą do ewaluacji założeń SRPS, a także do podjęcia ewentualnej decyzji o nowelizacji jej tekstu, o ile zaistnieje taka potrzeba. Najpóźniej w 2027 roku gmina będzie musiała rozpocząć proces aktualizacji strategii – albo poprzez wydłużenie czasu jej obowiązywania (np. jeśli okaże się, że założone cele są nadal aktualne) albo przyjęcie zupełnie nowego tekstu dokumentu w horyzoncie czasowym od 2028 roku.

Wskaźniki realizacji działań

CEL NADRZĘDNY	
Wzmocnienie potencjału osób, rodzin oraz społeczności lokalnych zamieszkujących Gminę Górowo Iławeckie oraz zwiększenie ich dostępu do usług społecznych	
1.	Liczba ludności faktycznie zamieszkałej w gminie.
2.	Liczba mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym oraz ich odsetek w ogólnej liczbie ludności w gminie (w %).
3.	Przyrost naturalny.
4.	Saldo migracji na pobyt stały.
5.	Liczba pracujących.
6.	Liczba bezrobotnych i ich odsetek w liczbie ludności gminy w wieku produkcyjnym.
7.	Liczba podmiotów gospodarki narodowej na terenie gminy (wg REGON).
8.	Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oraz w przeliczeniu na 1 osobę (w m ²).
9.	Liczba mieszkańców korzystających z pomocy społecznej, w tym długotrwale: liczba osób, którym przyznano świadczenie; liczba rodzin; liczba osób w rodzinach – w podziale na powody udzielania pomocy.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1.

1.	Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych.
2.	Liczba mieszkań chronionych i wspomaganych na terenie gminy.
2.	Liczba klubów seniora i dziennych domów pomocy/liczba uczestników.
3.	Liczba osób niepełnosprawnych biorących udział w działaniach aktywizujących i integrujących.
4.	Liczba osób korzystających z usług asystenckich, teleopieki i innych form wsparcia.
5.	Liczba osób korzystających z opieki wytchnieniowej.
6.	Liczba osób korzystających z wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego.
7.	Liczba przedsięwzięć służących zwiększeniu dostępności przestrzeni publicznej.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2.

1.	Liczba zorganizowanych form edukacji w zakresie kompetencji rodzicielskich i świadomego rodzicielstwa.
2.	Liczba osób korzystających z poradnictwa specjalistycznego.
3.	Liczba rodzin objętych pracą socjalną, w tym wyłącznie pracą socjalną.
4.	Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny.
5.	Liczba rodzin wspierających i grup samopomocowych dla rodzin.
6.	Liczba dzieci i młodzieży biorącej udział w zajęciach pozalekcyjnych i pozaszkolnych.

CEL SZCZEGÓŁOWY 3.

1.	Liczba kampanii społecznych oraz działań edukacyjnych i informacyjnych.
2.	Liczba programów profilaktyczno-edukacyjnych w zakresie dysfunkcji społecznych.
3.	Liczba osób i rodzin, korzystających z pomocy społecznej z powodu uzależnień i przemocy w rodzinie.
4.	Liczba nowozałożonych procedur „Niebieskie Karty”
5.	Liczba sprawców przemocy w rodzinie biorących udział w programach korekcyjno-edukacyjnych.

CEL SZCZEGÓŁOWY 4.

1.	Liczba działań edukacyjnych służących rozwijaniu kapitału życiowego mieszkańców.
2.	Liczba przedsięwzięć w zakresie zdrowia i ekologii.
3.	Liczba osób bezrobotnych objętych aktywizacją zawodową w ramach PUP.
4.	Liczba funkcjonujących w gminie punktów opieki nad dziećmi (przedszkola, żłobki, kluby dziecięce, opiekunowie dzienni).
5.	Liczba zorganizowanych zbiórek dla najuboższych.

CEL SZCZEGÓŁOWY 5.

1.	Liczba działań edukacyjnych.
2.	Liczba organizacji pozarządowych realizujących zadania publiczne/wartość dotacji przekazanych organizacjom z budżetu gminy.
3.	Liczba przeprowadzonych konsultacji społecznych/liczba uczestników konsultacji.

5. Ramy finansowe.

Z uwagi na szeroki i różnorodny katalog działań planowanych do realizacji w ramach Strategii, należy w głównych źródłach jej finansowania uwzględnić środki pochodzące z różnych źródeł, w tym dostępne nie tylko dla gmin, ale także innych podmiotów zaangażowanych w realizację Strategii. Będą to w szczególności środki krajowe, a także unijne oraz granty i środki prywatne.

ŚRODKI KRAJOWE

- Budżet gminy
- Budżet samorządu powiatu i województwa
- Budżet państwa (np. dotacje celowe ministerstw, programy rządowe, PFRON, Fundusz Pracy).

ŚRODKI UNIJNE

- Krajowe Programy Operacyjne
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego

GRANTY I ŚRODKI PRYWATNE

- Środki pochodzące z fundacji prywatnych
- Mechanizm 1%, darowizny
- Środki od sponsorów
- Zbiórki publiczne

Jako główne źródło finansowania należy wskazać budżet gminy. W świetle art. 7 *Ustawy o samorządzie gminnym* do zadań własnych gminy należy zaspokajanie potrzeb zbiorowych wspólnoty, w tym m.in. w sprawach ochrony zdrowia, pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, gminnego budownictwa mieszkaniowego, edukacji publicznej, kultury, polityki prorodzinnej, bezpieczeństwa obywateli czy współpracy ze społecznościami lokalnymi. Zadania te wykonywane są przez jednostki organizacyjne i pomocnicze gminy jako ich zadania statutowe, stanowiąc jednocześnie urzeczywistnienie założeń Strategii, w takim zakresie, w jakim zostało to zaplanowane. Pewien zakres działań jest ponadto możliwy do realizacji komplementarnie lub nawet wspólnie przez Samorząd Gminy, Powiatu Bartoszyckiego,

Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz inne jednostki – na podstawie zawieranych pomiędzy nimi porozumień.

Część środków na realizację zadań w zakresie lokalnej polityki społecznej będzie ponadto pochodzić z budżetu państwa. Chodzi zarówno o transfery w postaci subwencji ogólnej jak i dotacji celowych, z których niektóre trzeba będzie pozyskać startując w konkursach. W tej kategorii mieszczą się bowiem programy rządowe oraz programy ministerstw. Należy tu jednak wskazać, że część programów zakończyła się w 2020 roku i obecnie trwają prace nad przygotowaniem założeń i warunków realizacyjnych kolejnych, które będą obowiązywać od 2021 roku. Z tego względu, w ramach finansowych Strategii można określić jedynie niektóre programy, takie jak: Program wieloletni Senior+ na lata 2021-2025 czy Program Oślonowy „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie”. Ponadto od 2019 roku jednym ze źródeł finansowania działań na rzecz wsparcia społecznego, zawodowego i zdrowotnego osób niepełnosprawnych jest Fundusz Solidarnościowy, będący państwowym funduszem celowym, którego dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego. W jego ramach są realizowane programy takie jak „Usługi opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych”, „Opieka wytchnieniowa”, „Centra opiekuńczo-mieszkalne” oraz „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”.

Istotne źródło finansowania będą stanowiły także środki z Funduszy Europejskich w perspektywie 2021-2027, dostępne na szczeblu krajowym i regionalnym, w tym szczególnie w obszarze włączenia społecznego, rynku pracy czy edukacji. Uruchomienie pierwszych konkursów może nastąpić prawdopodobnie w 2022 roku, wtedy też będzie znany już ostateczny kształt regionalnego programu operacyjnego.

Z uwagi na to, że Strategia zakłada aktywny udział społeczności lokalnych i organizacji pozarządowych, a także partnerstwa służące efektywniejszej realizacji polityki społecznej, ważnym źródłem finansowania będą dotacje i granty dostępne dla trzeciego sektora. Wśród nich są programy rządowe i ministerialne, a także programy Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, takie jak: Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030 PROO, Rządowy Program Wsparcia Rozwoju Organizacji Harcerskich i Skautowych ROHiS, a także Korpus Solidarności – Program Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Długoterminowego na lata 2018-2030. Ważne są również środki prywatne pochodzące z fundacji, zakładanych przez firmy, instytucji finansowe lub osoby prywatne; pieniądze od sponsorów, środki z 1% dla organizacji pożytku publicznego, darowizny, zbiórki publiczne i inne.

Określenie bardziej precyzyjnych ram finansowych planowanych kierunków działań nie wydaje się obecnie możliwe ani celowe, szczególnie ze względu na szeroki zakres tematyczny dokumentu, długi okres jego obowiązywania, nie domknięty jeszcze etap programowania środków unijnych na

lata 2021-2027 oraz konkursowy charakter większości programów pomocowych, który z punktu widzenia podmiotów realizujących przekłada się na incydentalność wsparcia. Adekwatne do potrzeb kosztorysy będą tworzone w momencie planowania rocznego i aktualizacji budżetu gminy (w tym planów finansowych jednostek), a także opracowywania programów i projektów uszczegóławiających założenia Strategii.

Spis tabel.

Tabela 1. Ruch ludności w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2013-2019.....	7
Tabela 2. Liczba ludności według ekonomicznych grup wieku w Gminie Górowo Iławeckie w 2019 roku.....	8
Tabela 3. Wskaźniki obciążenia demograficznego w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2013-2019	9
Tabela 4. Wybrane dane i wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2017-2019	11
Tabela 5. Wybrane dane dotyczące mieszkań w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2015-2019..	13
Tabela 6. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2018-2020	14
Tabela 7. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w formie zasiłków w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2018-2020.....	15
Tabela 8. Powody przyznawania pomocy społecznej w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2018-2020.....	16
Tabela 9. Organizacje pozarządowe wpisane do KRS mające siedzibę na terenie Gminy Górowo Iławeckie	20
Tabela 10. Wybrane typy rodzin objętych pomocą społeczną w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2018-2020	25

Spis rysunków

Rysunek 1. Gmina Górowo Iławeckie na tle Polski i województwa warmińsko-mazurskiego.....	5
--	---

Spis wykresów

Wykres 1. Zmiany liczby ludności w Gminie Górowo Iławeckie w latach 2013-2019	6
Wykres 2. Ludność Gminy Górowo Iławeckie według ekonomicznych grup wieku w latach 2013-2019	9
Wykres 3. Stopa bezrobocia w Polsce, województwie warmińsko-mazurskim i powiecie bartoszyckim w latach 2016-2020.....	12
Wykres 4. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności i długotrwałej lub ciężkiej choroby w latach 2018-2020	22
Wykres 5. Rodziny korzystające z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia w latach 2018-2020....	28
Wykres 6. Rodziny korzystające ze wsparcia z powodu alkoholizmu w latach 2018-2020.....	30